

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Історичний факультет
Кафедра соціології

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної магістерської роботи

Магістр

(освітнього ступіня)

на тему: «Благодійність в сучасному українському суспільстві: соціологічний
вимір»

Виконала:
студентка VI курсу,
групи ІСС61М

Спеціальності 054 Соціологія
Кузик Діани Андріївни

Керівник: д.с.н., проф. Коваліско Н. В.
Рецензент к.с.н., доц. Демків О. Б.

Львів - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ БЛАГОДІЙНОСТІ.....	7
1.1. Благодійність як соціальний феномен.....	7
1.2. Види та форми благодійності.....	13
1.3. Міжнародний досвід вивчення благодійності.....	23
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЛАГОДІЙНОСТІ В УКРАЇНІ.....	29
2.1. Правові засади моніторингу та оцінки соціальних проектів та роль держави в благодійності в Україні.....	29
2.2. Соціолого-статистичний аналіз благодійності в Україні.....	38
2.3. Аналіз індикаторів моніторингу та оцінки проекту «Благодійність очима українців: якою вона є в 2019?».....	50
2.4. Методологія авторського дослідження з моніторингу та оцінки діяльності благодійних організацій в Україні.....	56
Висновки до розділу 2.....	64
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	74
ДОДАТКИ	79
Додаток А. Індикатори моніторингу благодійних організацій	

ВСТУП

Актуальність. Розвиток українського суспільства в теперішній час характеризується суттєвими змінами в політичній, соціально-економічній і культурній сферах. До них, зокрема, можна віднести, поява безробіття, збільшення категорій потребуючого населення, недостатнє фінансування з боку держави медицини, науки, освіти, культури і тощо. Все це призводить до пошуку і вдосконалення інших, недержавних форм підтримки соціальної сфери. Саме тому особливої уваги потребує переосмислення такого феномену в суспільстві, як благодійність.

З початку 1990-х років почався активний розвиток недержавних форм благодійності. В даний час змінюються масштаби, характер, склад учасників благодійного руху. У Україні з'являються нові благодійні організації та фонди, проводяться різні благодійні акції. Відродження в українському суспільстві благодійності викликає потребу в науковому описі і осмисленні цього феномена – його історичних традицій, основних форм, перспектив розвитку. Все це обумовлює актуальність дослідження благодійності в сучасному суспільстві.

Благодійництво є невід'ємним атрибутом громадянського суспільства і здійснюється на засадах законності, гуманності, спільності інтересів і вільності прав її учасників, добровільності та самоврядування. Очевидно, що найважливішим фактором розвитку благодійності є суспільний устрій, ставлення влади і бізнесу до цієї проблеми. Благодійність в сучасній Україні є складним суспільним явищем, яке справляє великий вплив на розвиток соціальної сфери суспільства. Ми можемо помітити, що сьогодні благодійність переживає бурхливий ріст і активно розвивається. Це пов'язано в першу чергу з соціально-економічними змінами в суспільстві.

За всіх часів мотивація благодійності обумовлювалась різними соціальними та психологічними факторами. Адже існування «неблагополучної» верстви населення викликало жаль та спонукало до дій, покликаних знизити гостроту неблагополуччя. Держава, намагаючись вирішити соціальні проблеми, постала перед необхідністю залучення до цього

процесу недержавних організацій, зокрема благодійних. Благодійність є інколи навіть необхідною формою відносин людей, зацікавлених у можливості впливати на розв'язання проблем суспільства і конкретної особи зокрема.

На даний час дослідження благодійності є об'єктом таких наукових дисциплін, як історії, філософії, етики, соціології, психології та юриспруденції. Благодійність розглядається з історичної, етичної, юридичної, філософської та іншої сторін, але мало досліджень, які виходять на узагальнений соціологічний результат і конкретні рекомендації.

Благодійництво і благодійну діяльність досліджували такі відчизняні вчені як О. Алексєєва, Б. Бромлей, М. Колісник, Т. Літвінова, Д. Страховський, Г. Ульгорн, В. Чепурнов, О. М. Донік, Ф. Я. Ступак, Г. В. Степаненко, В. О. Ореховський, С. П. Кармалюк, І. Г. Сулига, О. М. Головка, О. В. Сердюк, Б. В. Бернадський, Т. М. Курінна. Перспективи розвитку доброчинності розглядали: В. Халецький, О. Семашко, Л. Дума, А. Гулевська-Черниш. Ця тема є настільки актуальною, що спонукає до подальшого її вивчення. Персонологічне вивчення меценатів Києва здійснили В. Ковалинський, І. Кравченко, А. Макаров, М. Слабошпицький. Ф. Ступак проаналізував діяльність благодійних товариств Києва другої половини ХІХ – початку ХХ ст. У сучасній історіографії активізувалось вивчення меценатської та підприємницької діяльності родини Терещенків та Г. Галагана (О. Ткаченко, О. Донік). Сучасні моделі недержавної підтримки культури, що ефективно діють у зарубіжних країнах і мають різноманітні форми, зумовлені національною специфікою різних культур, знайшли відображення в працях П. Козловські, Б. Гаврилишина, К. Егевєррі, Ж. Ріго, Д. Перрена.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначити ступінь розвитку благодійності у сучасній Україні, розроблення програми моніторингу та оцінки благодійності в Україні.

Мета роботи передбачає виконання таких *завдань*:

- Проаналізувати теоретико-методологічні засади вивчення благодійності
- Окреслити благодійність як соціальний феномен;

- Визначити основні види та форми благодійності;
- Вивчити міжнародний досвід вивчення благодійності;
- Здійснити аналіз прикладних аспектів дослідження благодійності в Україні
- З'ясувати правові засади моніторингу та оцінки соціальних проектів та ролі держави у благодійності в Україні
- Здійснити соціолого-статистичний аналіз благодійності в Україні
- Проаналізувати індикатори моніторингу та оцінки проекту.
- Визначити методологію авторського дослідження з моніторингу та оцінки.

Об'єктом дослідження є благодійні організації в Україні.

Предметом дослідження є закономірності та особливості розвитку та діяльності благодійності в Україні як соціального явища.

Методи дослідження:

Загальнонаукові методи пізнання: дедукція, індукція, аналогія та моделювання.

Соціологічні методи пізнання: аналіз документів, включене спостереження, контент-аналіз діяльності благодійних організацій.

Практична цінність роботи. Результатом магістерської роботи буде розроблена система індикаторів для моніторингу та оцінювання діяльності благодійних організацій та благодійних проектів в Україні. Теоретичне значення магістерської роботи полягає у систематизації наукових даних за темою дослідження, формулюванні авторських висновків, що підкреслюють соціальну значимість проблеми.

Практична значимість дослідження визначається тим, що теоретичні і практичні висновки можуть бути використані представниками органів державної влади та комерційних структур для більш ефективної взаємодії з благодійними організаціями. Результати магістерської становлять інтерес для керівників благодійних організацій як рекомендації для залучення добровольців.

Робота містить 2 розділи, висновки до розділів 1 та 2, висновки, список використаних джерел та літератури, додаток А. Індикатори моніторингу благодійних організацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ БЛАГОДІЙНОСТІ

1.1. Благодійність як соціальний феномен

Феномен благодійності привертає увагу істориків, соціологів, психологів, філософів, культурологів, економістів, юристів та інших фахівців. Більшість дослідників благодійність розглядають як невід'ємну частину суспільства. Науковий інтерес до цієї теми постійно зростає, виникає потреба в науковому описі і осмисленні цього складного явища - його історичних коренів, сучасних форм, перспектив розвитку, так як благодійність зачіпає глибинні основи існування людських спільнот.

Енциклопедія дає таке визначення благодійництва – це добровільне надання допомоги соціально знедоленим та матеріально незабезпеченим громадянам суспільства приватними особами, товариствами, державою¹. [42]

Поняття «благодійність» походить від латинського слова «*caritas, carus*», що означає «милосердя», «жертвенна любов». Відповідно до етимологічних словників, термін «благодійність» походить від староруського «*благое деянье*», що означало творити добро нужденним. У словнику Брокгаузена і Ефрона благодійність визначається як надання матеріальної допомоги малозабезпеченим особам, допомога у лікуванні бідних хворих, виховання сиріт та безпритульних дітей»². [20, С. 64]

Варто зазначити, що часто зустрічаються спроби ототожнення понять «благодійництво» та «благодійна діяльність». Так, Д. П. Страховський ототожнює ці поняття та визначає їх як «прояв співчуття до ближнього»³. [18, С. 8] Г. О. Ульгорн визначив поняття благодійництва та благодійної діяльності як «безкорисливу допомогу злиденним»⁴. [19, С. 8] В. Даль визначив поняття благодійна діяльність та благодійність як «схильність до благодійності, тобто

¹ Лазанська Т.І. ДОБРОЧИННИСТЬ, благодійництво [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2004. - 688 с.: іл.. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Dobrochynnist>

² Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с,

³ Страховський Д. П. К вопросу о христианской благотворительности. – М.: Рамп, 2002. – С. 16.

⁴ Ульгорн Г.О. Христианская благотворительность в древней Церкви / Г. О.Ульгорн. – Спб, 2000. – 140 с.

готовності творити добро й допомагати нужденним, дряхлим, покаліченим»⁵. [32] Проте в жодному з даних визначень не враховано особливості та завдання як «благодійності», так і «благодійної діяльності». Термін «благодійність» складається з 2-х частин: «благо» та «діяти», тобто благодійність можна тлумачити як «діяти на благо». Досить поширеним є визначення благодійності як діяльності, яка мотивована альтруїзмом, «викликана альтруїстичним прагненням особистості сприяти благу інших людей з любові і співчуття до них»⁶. [1]

Соціальна енциклопедія пропонує наступне визначення благодійності: «загальнолюдський рух, що включає сукупність гуманістичних дій окремої людини, організації, суспільства. В основі благодійності лежить намір проявити любов не лише до ближнього, але і до незнайомої людини, надати безоплатну матеріальну допомогу нужденним і соціально незахищеним громадянам». У сучасному світі благодійність означає надання приватними особами і організаціями підтримки хворим, бідним, сиротам, інвалідам та іншим незахищеним верствам населення⁷ [12, С. 45]

Великий енциклопедичний словник трактує благодійність як надання матеріальної допомоги нужденним, як окремим особам, так і організаціям. При цьому благодійність може бути направлена на заохочення та розвиток будь-яких суспільно-значимих сфер діяльності (захист навколишнього середовища, охорона пам'ятників культури тощо)⁸. [16, С. 79]

В англійській мові благодійність позначається словом «charity». «Longman Handy Learner's Dictionary» пропонує наступні трактування даного поняття: великодушність, щедрість і допомога бідним, доброта щодо позбавлених волі осіб, поблажливість, милосердя, християнська любов, організація допомоги людям, благодійний фонд, фонд милосердя.

⁵ Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4-х т. – Т. 1. – М. : Изд-во иностр. и нац. Словарей, 1955. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://biblioclub.ru/?page=dict&dict_id=87

⁶ Алексеева О. П., Благотворительное движение: регионы России / О. П. Алексеева. М., 1995. – 132 с.

⁷ Некрасов А. Я. Благотворительность / А. Я. Некрасов // Социальная энциклопедия . – М. : МГУ, 2000. – 482 с,

⁸ Социальная философия : Словарь / Сост. и ред. В.Е. Кемеров. – М. : Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 624 с.

Хрестоматія для некомерційних організацій визначає благодійність як загальне поняття, що означає різні види діяльності, що мотивуються любов'ю до ближнього і зусиллями допомогти людині, людству, світу, нести добро.

Поняття «благодійність» має сьогодні кілька значень:

- загальне значення благодійності це просте бажання зробити добро;
 - християнсько-теологічне значення представляє любов Бога до людини або людини до інших людей;
 - (найчастіше) альтруїстична поведінка окремих осіб або установ – означає добровільне надання грошей чи іншої допомоги людям, які цього потребують;
 - У деякому значенні благодійність може означати і установи, які добровільно надають засоби з метою їх перерозподілу тим, хто їх потребує⁹.
- [7, С. 19]

Поняття «благодійність» увійшло в суспільну свідомість як гуманістичний поклик людини надавати допомогу нужденним незалежно від національної, расової, соціальної, релігійної належності. Практика добродійної допомоги та новітні дослідження суспільних наук засвідчили, що моральні підстави благодійності не суперечать релігійним канонам жодної з трьох світових релігій, а християнство розглядається як ідейне джерело благодійності¹⁰ [13, С. 29]

Отже, зрозуміло, що благодійність як така має багато значень, які кожен собі розуміє по-іншому, оскільки в кожній людині різні соціальні «багажі», тобто різний досвід, релігійне сповідання, виховання тощо. Для того, об уникнути різносторонності в поглядах ми визначимо як сам ми будемо розуміти благодійність в цій роботі. Отже, благодійність – це безкорислива матеріальна допомога або ж безоплатне надання послуг тим, хто цього потребує. Тобто, ми маємо на увазі, що ця допомога має бути надана без

⁹ Колосова Н. О. Благодійна діяльність в культурі України в контексті вітчизняних і європейських традицій (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дис. ... канд. істор. наук : 17.00.01 «Історія України» / Н. О. Колосова; Київ. націон. ун-т культури і мистецтв. – К., 2006. – 204 с,

¹⁰ Петрова А. В. Благотворительность как социально-ролевое взаимодействие: теория и история процесса: дис. ... канд. социол. наук : 22.00.01 «Теория, методология и история социологии» / Алла Васильевна Петрова; Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького. – Екатеринбург, 2003. – 134 с

обміну на щось (не чекати на зворотну допомогу, чи повернення коштів, які були пожертвовані), а можливо із задоволенням якихось потреб того хто допомагає, наприклад, альтруїзм, християнські заповіді, просте бажання бути корисним тощо.

Тепер варто зрозуміти на що саме нам варто звертати увагу при розгляді благодійної діяльності в Україні.

Одним із суб'єктів благодійної діяльності, що мають статус юридичної особи, є фонд - фінансовий інститут, спеціально призначений для фінансування благодійних проєктів в формі безповоротного надання фінансових ресурсів (грантів). [17]

Добровольці (волонтери) – громадяни, які здійснюють благодійну діяльність у формі безоплатного праці в інтересах благодійника, в тому числі в інтересах громадської чи благодійної організації. Робота з добровольцями є важливим фактором розвитку благодійності. В цьому напрямку досвід тільки напрацьовується. [17]

Благодійники – це особи, які отримують допомогу добровольців або благодійні пожертвування від благодійників. Загальноприйняте визначення благодійності формується через вказівку суспільних проблем. Будь-які дії, спрямовані на їх рішення, визнаються благодійністю. Кожна проблема зазвичай має на увазі і встановлення категорій населення, які відчувають цю проблему. Вони є благоотримувачами при здійсненні благодійності. Види діяльності при цьому, як правило, не встановлюються жорстко, тобто допускаються будь-які дії, які сприяють вирішенню проблеми. [17]

Посередники. Для того щоб відбувся акт благодійності, необхідно, щоб був виконаний повністю весь цикл благодійності. Основну роль в цьому циклі грають посередники, без яких наявний в суспільстві ресурс альтруїзму не зможе бути реалізований. До посередників в благодійності відносяться всі суб'єкти, від яких залежить формування і реалізація благодійного ресурсу, виробництво благодійного продукту і його доставка цільовим

благоотримувачів. Від дій посередників залежить кінцевий результат виконання циклу благодійності.¹¹ [17]

Щодо основних учасників благодійності в Україні ми зрозуміли, що це є в першу чергу благодійна організація, яка і виступає тим самим посередником, який допомагає потребуючим або ж благодотримувачам отримати матеріальну чи нематеріальну допомогу з допомогою добровольців чи волонтерів. До добровольців також будемо відносити і працівників благодійної організації. Ну і звісно фонд, під фондом ми розуміємо фінанси та ресурси благодійної організації.

Отже, ми бачимо, що благодійність в українському суспільстві є досить багатостороннім явищем, навіть за умови якщо вона відбувається не через благодійні установи. Тобто завжди є той хто надає допомогу, тому хто її потребує, власне сама ця допомога (матеріальна чи послуги) і за деяких умов посередники.

Тепер ми розглянемо основні сфери благодійності в Україні (сфери погруповані за поширеністю від більш поширених до менш в 2019р.¹²[41]) :

- Життя та здоров'я;
- Медицина;
- Армія;
- Підтримка переселенців;
- Соціальний захист;
- Релігія, церква;
- Місцевий благоустрій;
- Захист тварин;
- Освіта, наука;
- Спорт і фізична культура;
- Захист довкілля, екологія;

¹¹ Степанова Е. Е. Благотворительность в сфере культуры: организационный и педагогический аспекты. Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата педагогических наук. Санкт-Петербург, 2006

¹² Звіт дослідження «Благодійність в Україні: погляд зсередини». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2019/12/zf-brochure.-participation-digital.pdf>

- Культура та мистецтво;
- Права людини;
- Розвиток територіальних громад;
- Розвиток міжнародної співпраці
- Економічний розвиток.

Як ми бачимо, що станом на сьогодні, найбільш поширеними сферами є здоров'я та все, що з ними пов'язано, а також армія, переселенці тощо. Розуміємо, що такий розподіл зумовлений в першу чергу низьким рівнем медичного забезпечення, а також ситуацією на Сході країни. Саме тому коли держава не в змозі справитися з деякими проблемами в суспільстві на допомогу приходять третій сектор.

Благодійність є проявом громадянського суспільства, яке в свою чергу має важливе завдання – змусити державу бути ефективною та справедливою. Українські революції неспростовно довели: більшість найголовніших державотворчих імпульсів в Україні насправді йшли не від держави до громадянського суспільства, а навпаки. Одним із прикладів – волонтерський та благодійницький рухи. Вони підставив плече нашій армії у той момент, коли вона була практично демонтована.

1.2. Види та форми благодійності

Із офіційних джерел зрозуміло, що в Україні виділяють декілька форм благодійництва. Досліджуючи категорію «благодійність», варто зупинитися на формах цього виду діяльності через дослідження такої категорії¹³[5, 1329С] як форма благодійної діяльності. Великий тлумачний словник сучасної української мови поняття форми визначає як спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії. У тлумачному словнику поняття «форма» трактується як різновид, структура, конструкція чого-небудь, зумовлена певним змістом.

Т. Ф. Єфремова поняття «форма» (лат. *forma*) розуміє як зовнішній вигляд, зовнішні профілі предмета; встановлений зразок чого-небудь; шаблон¹⁴[6]. Форма – це вид ззовні, зовнішній обрис, певний визначений порядок¹⁵[14,45С]. Отже, загалом *форма* – це спеціальна структура будь-якого процесу.

Деякі науковці не згодні з тим, що благодійність, волонтерство, меценатство тощо є формами благодійництва. Із цього приводу необхідно зазначити, що благодійництво – це суспільне явище, яке полягає в добровільній безкорисливій моральній, матеріальній та організаційній допомозі нужденним, яку надають фізичні та юридичні особи на принципах верховенства права, законності, милосердя, моральності, гуманізму та взаємодопомоги. Тому розкриємо основний зміст понять пов'язаних із формою благодійності.

Розглянемо імовірні форми благодійності такі як меценатство та спонсорство. Якщо говорити про меценатство, то в багатьох випадках, як його описують, цей термін визначається як добровільна, безкорислива матеріальна чи організаційна підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги в різних галузях. Таке визначення має багато спільного з іншими формами благодійності. У чому відмінність між ними?

¹³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2011. – 1836 с.

¹⁴ Єфремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толковсловообразовательный / Т. Ф. Ефремова. – М. : Русск. яз., 2000. – 547 с.

¹⁵ Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. І. Пометун, Л. О. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.

Закон України визначає, що меценатська діяльність – це благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, що здійснюється у порядку, визначеному цим та іншими Законами України.

Енциклопедичний словник дає таке визначення меценатства – це вид добровільної безоплатної допомоги, яку надають багаті та впливові покровителі. Меценатство є вибіркоким тому передбачає певний соціальний контроль з боку деяких споживачів.¹⁶[15]

Зі спільного благодійність та меценатство мають такі ознаки це — добровільна та безоплатна допомога нужденним. Але з іншого боку — діяльність меценатів має свою специфіку. Досить часто вона стосується проектів у сфері мистецтва, освіти, науки, спорту. Меценатство відрізняється від благодійності своїми соціальними і культурними цілями. Метою благодійності є забезпечення соціального благополуччя в суспільстві; метою меценатства — сприяння розвитку професійних видів культурної діяльності та збереження їх результатів. Мотиви благодійності пов'язані з співчуттям і милосердям; мотиви меценатства — із соціальною взаємодопомогою та протекціонізмом.¹⁷[9]

Спонсорство — матеріальна допомога фізичними та юридичними особами організацій, діячів культури, різних заходів та ініціатив з метою підтримки позитивної громадської репутації і популяризації своїх імені, фірми, торгової марки та ін. Тобто спонсорство, на відміну від меценатства — не безоплатна допомога, це — договір з компанією на взаємовигідних умовах, де одна сторона знаходить кошти на свої потреби, а друга просуває свій бренд завдяки проведеним під його іменем благодійних акцій.[9]

Спонсорство постійно отримує нові імпульси до розвитку, адже завдання створення іміджу компанії, марки доцільно та ефективно реалізовувати за допомогою спонсорського маркетингу. Традиційно, в Україні об'єктами

¹⁶ Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад. В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін. за заг. ред. В. І. Воловича. — Київ: Український Центр духовної культури, 1998. — 736 с. — Альтернативна назва: Короткий соціологічний словник. — ISBN 966-7276-23-6

¹⁷ Ломов В. М. 100 великих меценатів и филантропов / В.М. Ломов. — М. : Вече, 2013. — 416 с. — Сер. 100 великих

спонсорування є спорт, культурно-театральні заходи, благодійність та освіта. Також існують менш популярні в країні сфери спонсорування, такі як: охорона здоров'я, культурної спадщини, екологія, видавнича та наукова діяльність тощо. Все більшої популярності для нашого ринку набуває спонсорування подій. Це цілком зрозуміло, адже спонсорвані події мають безпосереднє відношення до особистого життя споживачів, їх дозвілля і впливають завдяки регулярному висвітленню події в ЗМІ.

Отже, із вищенаведених тверджень йдеться про те, що такі форми благодійництва як спонсорство та меценатство не становлять для нас цінності, оскільки в їх сучасному розумінні вони є швидше маркетинговими інструментами, аніж безкорисливою допомогою, як це передбачає благодійництво в його класичному розумінні. Тому у своїй роботі ми не будемо вважати спонсорство та меценатство як благодійність в соціальній сфері.

Одним з перших підходів вивчення благодійності є філософське обґрунтування милосердя, благодійності, має кілька взаємодіючих аспектів (релігійний, соціально-етичний та ін.). Це обумовлено тим, що благодійність має давню історичну традицію в філософських і релігійних ідеалах людства.

Тема благодійності, що піднімається з глибини століть і сприймається як прагнення допомогти нужденним, як цілеспрямоване вираження чоловіколюбства, неоднозначно тлумачиться в різних філософських традиціях, які піддавалися історичної та культурної еволюції.

Пошук метафізичних і моральних підстав любові до ближнього, співчуття і милосердя передбачає розглянути ще ряд понять: етика соціальна – етика індивідуальна, любов ідеальна – любов діяльна. Так, любов до ближнього, милосердя і співчуття як основи вчення Христа замінюються у Фрідріха Ніцше на поклоніння ідеалу, самовдосконалення і жорстокість, індивідуальна етика повинна передувати будь-якій соціальній етиці. «Вище любові до ближнього стоїть любов до дальнього і майбутнього; вище любові до людини - любов до справ і примарним баченням». Розвиваючи ідеї Шопенгауера, а пізніше і критикуючи їх, Ф. Ніцше створює свою пристрасну і жорстку

філософію високого життєствердження, виступаючи проти християнства, проповідуючи істину і віру в особистість.

Отже, з філософського бачення благодійності можна виокремити дві основні течії: перша – це християнська, а друга – це індивідуальні прагнення чи зацікавлення в тому чи іншому вияві.

Особливе місце при аналізі благодійності займає соціологічний підхід, який умовно можна розділити на два напрямки: з точки зору прагматизму і з точки зору інституціоналізму. Процес дослідження благодійності дозволяє визначити її соціальний статус, виявити її внутрішній зміст і основні форми.

Критика благодійності має прагматичне значення. Під впливом цієї критики змінювалися погляди на філантропію та, відповідно, діяльність благодійних організацій.

Можна виділити три напрямки критики благодійності: негативістська, утилітаристська і етична. Характерними представниками негативістського напрямку були марксистські мислителі та діячі. Відповідно до поглядів марксистів, філантропія як така безглузда і аморальна, оскільки вона не виправляє, але тільки погіршує становище бідних і знедолених людей. Організована представниками вищих класів, філантропія обертається різновидом бізнесу, інструментом політичного і ідеологічного впливу або засобом організованого для буржуазії розваги, так що часто-густо сама організація благодійного акту коштує великих грошей, ніж ті, що йдуть на реальну допомогу стражденним. Отже, за філантропічними актами можуть проглядатися різні цілі, в них використовуються різні засоби, а люди, їх реалізують, можуть керуватися різними мотивами тощо.

Тобто суть негативізму полягає в тому, що сама по собі благодійність має в собі двоїсну природу, і може виявлятися не як допомога нужденному, а і з особистих корисних мотивів.

Інший підхід демонструє утилітарна критика. Зокрема, вона ставить питання про справедливість благодійності, спираючись при цьому на принцип корисності. Суть цього принципу полягає в тому, щоб надати можливість будь-якому гостро потребує задовольнити його право на допомогу, але

одночасно дати йому ж надію на вирішення його проблем власними силами. Тобто допомога повинна надаватися так, щоб стимулювати, а не розслабляти того хто потребує, щоб зовнішня допомога не заміняла необхідності самопомоги. Це має бути головним критерієм будь-яких благодійних програм.

Таким чином, на відміну від негативістської критики, утилітаристська не засуджує благодійність взагалі, а намагається виявити прагматичні методи реалізації її діяльності.

Етична критика благодійності призводить до зрушень в міркуванні з прагматичних питань на ціннісні і доводить тим самим до тем більш людино орієнтованих. Усвідомлення того, що принципи і методи філантропії повинні відповідати моральним критеріям, актуалізувалося в останній чверті XIX століття в зв'язку з поширенням соціалістичних ідей. Соціалісти, марксистки і інші радикали бачили сенс справедливості у встановленні рівності.

Її суть в тому, що добро, як моральне завдання, виражається не просто в готовності поділитися, віддати, але і в готовності вирватися з власного егоїзму. Благодійність перетворюється в подачку, яка відбувається заради честолюбства. Але одного лише безкорисливості і самовідданості також недостатньо, потрібні розуміння, співчуття, солідарність, щоб реалізувати принцип милосердя.

Отже, ми бачимо, що не існує якогось єдиного бачення благодійності, навіть у критиці благодійності чи філантропії виявляються деякі протиріччя. Спробуємо розглянути як виглядає благодійність в сучасній Україні та науці загалом. Отже, благодійність є дуже багатоманітною та включає в себе різні сфери соціальної активності та благодійної діяльності компаній і благодійних фондів, які бізнесові організації та благодійні установи обирають самі, в залежності від своєї місії, цінностей, цілей, поглядів, переконань та можливостей. Така практика благодійної діяльності потребує більш детального вивчення.

На сьогодні думки науковців щодо існування благодійності як елементу громадянського суспільства є досить неоднозначними. Основні розбіжності у

поглядах на роль благодійності у суспільстві. Одна група науковців вважають, що в «цивілізованому суспільстві благодійності бути не повинно»¹⁸[3, 125С], а благодійні організації покликані допомагати у вирішенні проблеми, з якими не межі впоратись держава в кризових моментах, а не на постійній основі. Прихильники ж другого підходу вважають, що благодійність покликана вирішувати протиріччя між інтересами держави та громадян в конкретному суспільстві. Тобто, словами одного з науковців, це звучить подібним чином: «можна сказати, що благодійність покликана в певній мірі компенсувати недоліки державного управління, дефіцити бюджетів, постійне прагнення «сильних світу цього» віддавати перевагу витратам держави на користь соціальним потребам суспільства»¹⁹ [11, с8]

В українській науковій літературі феномен благодійності є недостатньо вивчений, тому ми у своїй роботі, в основному, будемо використовувати напрацювання іноземних колег.

Вчені І.М. Модель та Б.С. Модель здійснили спробу розглянути благодійність як один з елементів громадянського суспільства, і на доказ цього навели такі аргументи. На їх думку, діяльність соціальних інститутів визначається такими ознаками:

1) набором специфічних спеціальних норм та приписів, які регулюють відповідні типи поведінки, що становить формально правову основу діяльності того чи іншого інституту;

2) інтеграцією його в соціально–політичну, ідеологічну та ціннісну структури суспільства, що дозволяє здійснювати соціальний контроль над інституційними типами дій;

3) наявністю матеріальних засобів та умов, що забезпечують успішне виконання нормативних приписів та здійснення соціального контролю.²⁰[4, с8]

Тобто можна говорити про об'єктивні передумови формування благодійності як соціально–правового явища в суспільстві в цілому. Тому

¹⁸ Благодирительность и милосердие: сборник научных трудов. Саратов, 199. – 244 с.

¹⁹ Межсекторные взаимодействия (методология, технологии, правовые нормы, механизмы, примеры). – М., 2001. – 334 с.

²⁰ Благодирительность в России: Социальные и исторические исследования. СПб., 2001. – 828 с.

благодійництво потребує державної підтримки у комплексі з партнерською підтримкою бізнесу та некомерційних організацій.

М.М. Пешкова пише про те, що є великі можливості для створення тих умов, які сприятимуть розвитку благодійності в сучасному українському суспільстві. Однак також переходить до опису тих проблем, які перешкоджають створенню оптимальної системи інститутів благодійності.

Благодійна діяльність вважає автор носить заявний характер. А кошти, що виділяються потрапляють не до тих, хто найбільше їх потребує, а до тих, хто їх попросив. Переривчастість традиції благодійної діяльності радянським періодом автор визначає до негативного фактору, і пояснює це тим, що у людей збереглася думка, про те, що тільки держава повинна піклуватися про нужденних.

М.М. Пешкова відзначає тенденцію взаємовигідності благодійної діяльності в сучасному суспільстві. Великі компанії все частіше стають спонсорами, що дозволяє їм використовувати це як піар-акції і просуванню свого бренду і продукту ²¹. [44]

М.М. Пешкова виділяє сучасні форми благодійності за наступним принципом. Якщо розглядати благодійність з точки зору соціального процесу, де обидві сторони є його активними учасниками, то можна виділити традиційні та інноваційні її форми вважає автор. В такому випадку традиційні форми представлені у вигляді милосердя, подання, філантропії, пожертвування, меценатства, спонсорства, волонтерства. Інноваційними формами будуть виступати: ендаумент, фандрайзинг, спонсорство, венчурна благодійність і соціальне служіння²². [44].

Отже, законодавство України відносить до благодійності ще такі його форми як меценатство та спонсорство, однак ми в своїй роботі будемо використовувати тільки благодійність. Також варто погодитися з твердженням науковиці М. М. Пешкової, що благодійність в Україні має заявний характер,

²¹ Пешкова, Н.Н. Анализ эффективности благотворительной деятельности в современном обществе / Н.Н. Пешкова // Вестник ВУиТ. – 2013. – № 1 (12). [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-effektivnosti-blagotvoritelnoy-deyatelnosti-v-sovremennom-obschestve>

²² Там само

тобто допомога надається тим, хто про неї попросить, а не тим, хто її більше потребує.

Як відомо, термін «функція» різноплановий і використовується в науковій літературі залежно від характеру діяльності. Так, у соціології можна говорити про функцію соціальних інститутів, держави в суспільстві, благодійності. Отже, у більшості випадків із функцією пов'язується вибірково направлена дія системи на певні сторони зовнішнього середовища.

Варто зауважити, що в плані співвідношення терміни «функції» й «функціональність» благодійності є досить близькими, вони розкривають один і той самий зміст поняття, але з різних позицій. Поняття «функції благодійності» має охоплювати водночас як призначення її допомоги, так і зумовлений із цього напряму вплив її на конкретні суспільні відносини, бенефіціарія та бенефіціанта благодійної діяльності. Функціональність благодійності певною мірою можна звести до сукупності ролей, котрі вона виконує щодо спільноти людей чи так званих бенефіціантів допомоги, що є категорією населення, яке її потребує. Вона має соціальний характер життєспрямованості людей, а також визначає або корегує форми поведінки суб'єкта благодійності (благодійника), його активності через його залежність від соціального оточення.

Ураховуючи, що на сьогодні відчуваються серйозні світоглядні, методологічні та методичні труднощі при описі реальності благодійності, варто здійснити спробу вивчення благодійності не тільки як соціального інституту, а і як системи із парадигмальних позицій.

Погоджуючись із визначенням Т. Куна, під функціональною парадигмою вважатимемо сукупність філософських основ і понять, що формують уявлення про субстанцію через аналіз її функціональних ролей та дій²³[8, 9-10С]. У цьому сенсі можемо припустити, що функціональна парадигма благодійності дає змогу поглянути на благодійність як на успішне виконання великої, але скінченої низки соціальних функцій, де індивіди, соціальні групи й

²³ Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун ; Поппер К. Нормальная наука и опасности, связанные с ней / К. Поппер ; Лакатос И. Ответ на критику / И. Лакатос // Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун ; пер. с англ. И.З. Налетов и др. – М. : АСТ, 2002.

суспільства є змінними, які ми можемо підставляти у формули, що об'єднують соціальні функції.

Функції благодійності в суспільстві полягають в наступному²⁴[10]:

- Соціально-економічна функція. Вона спрямована на забезпечення необхідного рівня життя тих громадян, які не можуть самотійно подбати про себе з об'єктивних причин. Благодійність стабілізує соціум, сприяє зниженню рівня конфліктності, агресивності і соціальної напруженості, впливає на громадську думку, культивує гуманістичні настрої в суспільстві. Крім того, благодійна діяльність нейтралізує недоліки державної соціальної політики, перш за все, за рахунок оперативності та адресності допомоги, зняття соціальної напруженості шляхом вирівнювання рівня життя, підтримки найбільш знедолених верств населення, які з об'єктивних обставин не можуть адаптуватися в нових умовах;

- Аксіологічна функція благодійності, впливаючи на формування світоглядних поглядів її суб'єктів, сприяють зміцненню горизонтальних і вертикальних соціальних зв'язків. Крім того, ціннісно-сміслові орієнтації соціальної діяльності є індикатором рівня розвитку суспільства;

- Компенсаторна функція благодійності характеризується тим, що надаючи допомогу іншому, людина відчуває душевний підйом і отримує емоційну розрядку. Участь в філантропічній діяльності позитивно впливає на психологічний стан людей, оскільки допомагаючи стражденним, людина відчуває свою значимість і причетність до чогось важливого і духовному, відчуває моральне задоволення. Все це в підсумку сприяє особистісному духовному зростанню. Компенсаторна функція проявляє себе не тільки в духовному, але і в матеріальному контексті. Допомагаючи нужденним, люди знижують можливі ризики криміналізації суспільства, коли, не маючи достатніх коштів для існування, знедолені зазіхають на чужу власність.

- Громадська функція має на меті заповнення перекосів суспільних відносин, що призводять до відходу не по своїй волі окремих категорій населення від прийнятих стандартів життєдіяльності, що обмежує їх

²⁴ Лоський, Н.О. Умови абсолютного добра. - М.: Политиздат. - 1991. - 368 с.

можливості споживання суспільних благ і самореалізації; одночасно - вплив на громадську думку;

- Політична функція полягає у реалізації механізмів зворотного зв'язку населення і владних структур, формулюванні соціальних пріоритетів від імені тих, хто в соціальному плані в силу об'єктивних причин не здатний відстоювати свої права;

- Маркетингова: задоволення потреб філантропів, надання донорам послуг по здійсненню благодійних проектів, одночасно - культивування альтруїстичних і людинолюбних настроїв у суспільстві.

У роботі буде використано структурно-функціональну парадигму. Згідно з цією теорією суспільство розглядається як складна система, де кожен з елементів виконує певну функцію. У системі благодійності існують вищенаведені функції. Також варто згадати, що благодійність має явні (вищезгадані) та латентні функції. Латентною функцією є те, що є благодійні організації, які працюють тільки на одну установу (школи, дитячі садки, лікарні), тобто вони фактично не надають допомогу потребувачам, а обходять таким чином бюрократичні моменти. Також деякі благодійні організації створені для інших цілей, наприклад, політичних, що теж по суті не є «живою чи справжньою» благодійною організацією.

1.3. Міжнародний досвід вивчення благодійності

Багато дослідників, які аналізують благодійну діяльність в європейських країнах, підкреслюють, що в Європі сьогодні третій сектор процвітає досить активно. Практично в кожній країні існують податкові пільги, відрахування яких переходять в благодійні організації. Ця практика говорить про те, що глави держав і їх мешканці визнають важливу роль приватної благодійності.

Історія розвитку філантропії (благодійництва) в Європі досить багата. Деякі організації, які існують досі були створені ще за часів Середньовіччя, але їх підтримка призвела до того, що володіючи багатою

історією і основою, вони і сьогодні дуже активно здійснюють свою діяльність, причому не тільки всередині своєї країни, а й на міжнародній арені.

Станом на сьогодні існує чотири моделі діяльності некомерційних організацій, які діють в Європі. Виділено вони були дослідниками Норіном Макдональдом та Люком Тайарт де Бормсі сформульовані наступним чином²⁵[21]:

- Англосаксонська модель НКО, куди входять приватні некомерційні організації. Створювалися вони на протигагу державі, і тому спочатку їх діяльність не регулювалася з боку влади, залишаючись в стороні від політичних розглядів і політичної діяльності в цілому;
- Рейнська модель НКО. На відміну від англосаксонської, рейнська модель дозволяє державі брати участь в діяльності некомерційних організацій, регулювати регламент їх діяльність, обмежувати в разі перевищення повноважень;
- Латинська модель НКО (іншими словами її ще називають середземноморська). У ній головну роль відіграє церква, а держава виступає в ролі посередника, хоча не можна сказати, що вона залишається в стороні. По суті, в будь-якій країні держава впливає і на релігійну сферу, і, відповідно, має прямий вплив на благодійні організації та їх діяльність;
- Скандинавська модель НКО. Дана модель будується на основі досить розвиненої державної соціальної системи, а також на сформованих традиціях волонтерства. Таким чином, вплив держави сильний, але швидше за через соціальну політику, яка і регулює процеси благодійності.

Серед країн, де проживає найбільша кількість жителів, готових пожертвувати на благо благодійності, варто виділити Нідерланди (практично 83% від загального числа проживають в країні), Швейцарія (70%) і Польща (також 70%). Таким чином, жителі країн, що знаходяться на півночі Європи, готові надавати допомогу набагато частіше і в більших обсягах, ніж ті, хто проживає в південній частині Європи. Лише 30% італійців і 19% іспанців

²⁵ Norine McDonald QC. Philanthropy in Europe: A Rich Past, a Promising Future / Norine McDonald QC, Luc Tayart De Borms., 2008.

жертвують свої кошти на користь некомерційних організацій, що було продемонстровано в дослідженні Obeservatoire de France в 2014 році[21].

Проаналізуємо як відбувається благодійність в нашій країні-сусіда Польщі, оскільки із вищенаведених даних 70% поляків жертвують на благодійність. Інформацію про благодійність в Польщі ми візьмемо з інтерв'ю польського державного діяча та чиновника Кшиштофа Становського, яке відбувалося на 8 міжнародній конференції Українського форуму благодійності.

У Польщі є декілька шляхів здійснення благодійності, К. Становський розповів про них. Перший і найбільш прозорий це діяльність благодійних фондів. Другий це така всепольська акція Wielka Orkiestra świątecznej pomocy, відповідно до цього один день році на вулиці виходять сотні тисяч волонтерів, які збирають кошти на якусь потребу, яку не може реалізувати держава, кожного року змінюється тема збору коштів.

Також у Польщі є державницька політика підтримки благодійності називається вона – «1%». Кожен, хто сплачує податки може перерахувати 1% на благодійність, і при тому сам визначити в яку установу підуть ці кошти. Тобто ці податкові кошти виділяють більше 10 мільйонів людей, а в рік це 140 мільйонів євро, зазначив К.Становський. Важливо зазначити, що благодійність в Польщі зазвичай поступає від простих людей, ніж від багатих. А також від бізнесу – важливими є «Банки їжі» є допомагають людям харчуватися.²⁶[29]

Висновки до розділу 1

Благодійність має багато різних значень залежно від мотивів здійснення тієї чи іншої дії, а також має місце певний багаж знань людини, набутий досвід, регіон проживання тощо, тому кожна людина розуміє під благодійністю різні речі. Для уникнення різнобачення в поглядах ми, в цій роботі, під благодійністю розуміємо безкорислива матеріальна допомога або ж безоплатне надання послуг тим, хто цього потребує. Тобто допомога має

²⁶ Всеукраїнська щоденна суспільно-політична газетп «Сегодня». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukraine.segodnya.ua/ukraine/intervyu-s-kshishtofom-stanovskim-dlya-blagotvoritelnosti-glavnoe-reshat-problemy-na-mestah-nachav-s-togo-chto-ponyatno-i-realno-695185.html>

бути надана таким чином, щоб не отримувати нічого взамін (навіть не очікуючи можливу зворотну допомогу), можливе задоволення потреби в альтруїзмі чи виконання теологічних заповідей.

В Україні благодійність здійснюється із залученням певних суб'єктів, ними є: фонд, як фінансовий інститут, статус юридичної особи; добровольці чи волонтери, які здійснюють роботу на безоплатній основі; особи для яких здійснюють заходи для отримання допомоги, тобто благоотримувачі; і звичайно сама благодійна організація, яка виступає посередником для того, щоб відбувся акт благодійності.

Часто поряд із благодійністю розглядають такі форми як меценатство та спонсорство. Проте є певні відмінності в значеннях. Меценатство є досить вибірковою формою благодійності, оскільки здійснюється матеріально забезпеченими людьми і лише в сферах спорту, культури та науки, тобто зі спільного є добровільна та безоплатна допомога, проте благодійність здійснюється для того, щоб зняти соціальне напруження і забезпечити благополуччя, а меценатство здійснюється з метою сприяння розвитку певних видів діяльності. Спонсорство відбувається фізичними та юридичними особами, культурними та політичними діячами, але передбачає популяризацію імені спонсора (людина, компанія, торгова марка тощо), тому це швидше є двосторонній договір про рекламу.

У науковій літературі є три напрямки критики благодійності, перша це негативістська, яка стверджує, що благодійність тільки погіршує становище знедолених людей, оскільки здійснюється багатими людьми (тому знедолені почувають себе соціально нижчим прошарком суспільства) і через бюрократію до них доходить лише мала частина допомоги. Утилітарна критика заявляє, що допомога має надаватися так, щоб людина, яка її потребує та отримує її, все ж таки мала надію на вирішення своєї проблеми своїми силами, а не тільки очікувала допомоги ззовні. Етична критика полягає в тому, що благодійність здійснюється не через бажання допомогти чи просто зробити добро, а для того, щоб задовільнити своє честолюбство.

Також ми обрали структурний функціоналізм за теоретичну основу роботи, оскільки благодійність це не лише соціальний інститут, але й система з парадигмальних позицій. Тобто благодійність ми будемо аналізувати через її функціональні ролі та дії. Як ми визначили, що основними функціями благодійності є соціально-економічна, аксіологічна, компенсаторна, громадська, політична та маркетингова.

Отже, ми розглянули основні моделі діяльності третього сектору в Європі і розуміємо, що велику роль відіграє те, як держава допомагає, стимулює чи навпаки заважає проводити благодійну діяльність. Очевидно, що Україну ми не можемо віднести до тієї чи іншої моделі, тому що рівень інституціоналізації благодійності є недостатньо розвинений, також бажає кращого система оподаткування. Тому, швидше йдеться про свою особливу модель діяльності некомерційних організацій.

Важливо зазначити, що цікавим є досвід Польщі, оскільки ми є сусідами, а отже можемо переймати деякі моменти. Вважаємо, що Україна можливо перенасичена щоденними зборами коштів волонтерами на благодійність, і як наслідок відбувається певне емоційне вигорання вічно існуючими соціальними проблемами. Можливо варто інституціоналізувати дні, які будуть визначені для волонтерських зборів коштів на вулицях, проте не один раз на рік, а дещо частіше.

РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЛАГОДІЙНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Правові засади моніторингу та оцінки соціальних проектів та роль держави в благодійності в Україні

Закон визначає загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної діяльності, утвердження гуманізму і милосердя, забезпечує сприятливі умови для утворення і діяльності благодійних організацій.

В Україні благодійна діяльність регламентується такими законодавчими актами:

- Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»²⁷[35] – визначає загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної діяльності, утвердження гуманізму і милосердя, забезпечує сприятливі умови для утворення і діяльності благодійних організацій.

- Закон України «Про гуманітарну допомогу»²⁸[37] – визначає правові, організаційні, соціальні засади отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги та сприяє гласності й прозорості цього процесу.

- Закон України «Про волонтерську діяльність»²⁹[36] – регулює відносини, які пов'язані з волонтерською діяльністю в Україні.

- Окремими статтями інших законодавчих актів, а саме: – статтю 131 Господарського кодексу України³⁰[30] – про особливості статусу благодійних

²⁷ Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

²⁸ Закон України «Про гуманітарну допомогу». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>

²⁹ Закон України «Про волонтерську діяльність». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

та інших неприбуткових організацій у царині господарювання; 19 – п. 170.7 статті 170 Податкового кодексу України³¹[45] – про оподаткування благодійної допомоги та підпунктом 197.1.15 пункту 197.1 статті 197 цього кодексу, де йдеться про операції, звільнені від оподаткування.

У статті 52 Конституції України³²[41] визначено, що держава забезпечує та підтримує благодійну діяльність. Благодійна діяльність в Україні є однією з форм громадської активності та культури. Відповідно до статті 1 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації»[35] (№ 531/97 від 16 вересня 1997 р.), «благодійництво» – це добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги. У статті 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про благодійництво та благодійні організації»³³[35] (№ 3091– 111 від 7 березня 2002 р) зазначається, що «меценатство» – це добровільна безкорислива матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги; «спонсорство» – добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами набувачів благодійної допомоги з метою популяризації виключно свого імені (найменування), свого знака для товарів і послуг. Діяльність благодійників і благодійних організацій має суспільний характер, що не суперечить їх взаємодії з органами державної влади і не позбавляє права на отримання державної допомоги.

Необхідно зазначити, що основними принципами державної політики щодо благодійництва та меценатства є:

1) створення правових гарантій для вільного функціонування та розвитку благодійництва та меценатства;

³⁰ Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

³¹ Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

³² Конституція України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/96-вр#Text>

³³ Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». . [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

2) добровільність та свобода благодійництва та меценатства з урахуванням обмежень, встановлених законами України;

3) моральна та матеріальна підтримка державою благодійної та меценатської діяльності через систему податкових пільг та інших засобів заохочення;

4) захист передбачених законодавством України прав та інтересів суб'єктів благодійництва та меценатства.

Важливо відмітити, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, визнаючи соціальну значимість благодійництва та меценатства:

– встановлюють почесні звання, нагороди та відзнаки за діяльність у сфері благодійництва, наприклад, звання “почесний меценат” або “почесний житель міста”;

– нагороджують державними нагородами України та відзнаками органів місцевого самоврядування тощо³⁴[34].

Реалії сучасного розвитку та становлення благодійності свідчать про те, що за умов соціально–економічних трансформацій в Україні благодійники зіштовхуються з багатьма проблемами та труднощами. За результатами дослідження проведеного за підтримки фонду родини Загорій у 2019 році, було виявлено, що існують фактори з боку держави, які стримують розвиток благодійництва це відсутність податкових пільг для жертводавців (43%) та відсутність необхідного законодавства (34%).³⁵ [39]

Рівень інституціоналізації благодійності в Україні експерти оцінюють як слабкий:

- недостатня кількість реально діючих благодійних організацій
- короткий життєвий цикл багатьох громадських організацій і благодійних фондів

³⁴ Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643) Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=316>

³⁵ Звіт дослідження «Благодійність в Україні: 2015-2017». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zagoriy.foundation/publications/blagodijnist-v-ukrayini-2015-2017-roki/>

- відсутність культури систематичних благодійних практик населення та бізнесу

- брак злагодженої координації між благодійними організаціями, відсутня галузева асоціація

- слабка координація між благодійниками та бенефіціарами
- відсутня стратегія взаємодії благодійних організацій та держави
- значна кількість організацій та фондів, створені для заробітку і лише прикриваються статусом «благодійника» (таку позицію особливо часто висловлюють медіа та бізнес)

Отже, благодійність в Україні потребує більшої допомоги та підтримки держави. Доречним розвитком подій може стати співпраця з популяризації благодійності на рівні державної стратегії.

До основних принципів благодійності належать: принцип відповідності, принцип управління, принцип комунікації, принцип моніторингу та оцінки. Благодійні фонди діють відповідно до:

- 1) чинного законодавства України;
- 2) статуту організації;
- 3) ратифікованих в Україні міжнародних і європейських конвенцій.

Благодійні фонди роблять моніторинг і регулярну оцінку своєї діяльності та програм. Моніторинг і оцінка не повинні ставати надмірно обтяжливим як для грантодавця, так і для грантоотримувача. Основна мета – забезпечити оптимальне співвідношення між рівнем і видом наданих послуг та необхідністю надати належну фінансову звітність. Моніторинг і оцінка – не одне й те саме. Моніторинг проводиться безперервно, порівнюючи діяльність та результати роботи із попередніми даними, а отриману інформацію використовують для покращення роботи, оцінка ж здійснюється на ключових етапах реалізації програми, проводиться аналіз причин з яких програма дала чи не дала результати. Оцінка потрібна для того, щоб:

- продовжити або припинити програму;
- знайти способи вдосконалити програму;
- застосувати нові методи або способи надання послуг;

- тиражувати подібну програму в іншому регіоні або іншій організації;
- краще розподілити ресурси між програмами–конкурентами;
- сприйняти чи відхилити підходи та стратегію, застосовані в цій програмі.

Основні принципи Міжнародної мережі «Оцінка програм»³⁶[2, с30]:

1. Основою для оцінки програм може бути тільки точна і перевірена інформація.
2. Виконання оціночної роботи повинне бути компетентним.
3. Фахівці з оцінки гарантують чесність і відкритість усього процесу оцінки.
4. Фахівці з оцінки гарантують безпеку і збереження гідності людей, з якими взаємодіють у процесі виконання своїх обов'язків.
5. Фахівці з оцінки мають професійні зобов'язання, які визначаються громадськими інтересами і суспільним благом.

Для оцінки ефективності впроваджуваних програм важливо ще на самому початку, під час формування плану моніторингу та оцінки, правильно й чітко визначити індикатори, які відбиватимуть ступінь досягнення поставлених цілей.[2, с30]

Благодійні фонди ефективно працюють, коли вони мають стратегії та процедури інвестування, використовують ресурси для добробуту громади. Організації ведуть бухгалтерію відповідно до законів та вимог країни, де зареєстрований офіс. Щодо принципу комунікації, то це відкрите спілкування з громадою різними засобами. Підтримка відкритих зв'язків та контактів з авторитетними людьми та з пресою: забезпечення доступу до інформації щодо статуту благодійного фонду, складу правління, цілей, процедур, напрямків діяльності, прибутків і витрат.

Статтю 2 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації»[35] доцільно доповнити такими ще принципами, як субсидіарність, солідарність, цілеспрямованість і обов'язково –

³⁶ Благодійність за правилами: принципи, основні засади, практичне застосування / Автори-упорядники: А. Гулевська-Черниш, К. Ржевська, Л. Ярошенко – К.: Абетка благодійності, 2013. – 59 с.

справедливість. Принцип субсидіарності захищає особисте буття і життя окремої людини та малих суспільних груп від надмірних втручань більших суспільних структур, але і означає «допомогу згори до низу», про що часто забувають. Принцип солідарності є виразником співвідношення між людиною та суспільством, тому він ґрунтується одночасно на гідності та суспільній природі людини. З одного боку, в основі цього принципу лежить онтологічна взаємопов'язаність окремої особи та суспільства, а з другого – він відтворює моральну відповідальність. Цілеспрямованість – це орієнтація на постановку та досягнення мети, та необхідного результату. Справедливість визначає взаємовідносини між людьми.

Варто також звернути увагу на законодавство України в сфері моніторингу та оцінки соціальних проектів. Постанова від 1 червня 2020 р. № 449 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг»³⁷[46]. Відповідно до статті 11 Закону України «Про соціальні послуги»³⁸[38] Кабінет Міністрів України постановляє: Затвердити Порядок проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг.

Моніторинг – це постійне відстеження ходу робіт (в рамках проекту, програми) для порівняння поточного стану справ з планом. Моніторинг проводиться безперервно, при цьому в існуючу модель програми або проекту за результатами моніторингу можуть бути внесені зміни. В ході моніторингу порівнюються запланована діяльність і результати з фактичними даними. Кінцева мета моніторингу – використовувати отриману інформацію для поліпшення роботи по проекту або програми. Моніторинг – це регулярний процес збору та аналізу інформації для відстеження ходу виконання намічених планів і перевірки відповідності встановленим стандартам.

Основними завданнями моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг є:

³⁷ Постанова Кабінету міністрів України від 1 червня 2020р. Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>

³⁸ Закону України «Про соціальні послуги» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

- 1) визначення кількості осіб в адміністративно–територіальній одиниці, які потребують соціальних послуг;
- 2) визначення кількості надавачів соціальних послуг та їх потужностей;
- 3) забезпечення жителів адміністративно–територіальної одиниці якісними соціальними послугами, що відповідають їх потребам;
- 4) підготовка звітів про надання соціальних послуг;
- 5) планування роботи з розвитку системи надання соціальних послуг;
- 6) розвиток ринку соціальних послуг відповідно до реальних потреб отримувачів таких послуг;
- 7) проведення аналізу виконання норм законодавства з надання соціальних послуг, дотримання державних стандартів надання соціальних послуг;
- 8) розроблення пропозицій щодо формування державної політики у сфері надання соціальних послуг.

5. Звітність про проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг (статистичні, адміністративні, оперативні звіти) формується в електронний документ, що надсилається на електронну адресу суб'єкта моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг у строки, визначені цим Порядком³⁹[39].

6. Моніторинг надання соціальних послуг та оцінка їх якості проводяться за методикою, затвердженою Мінсоцполітики.⁴⁰ [48]

Проведення моніторингу надання соціальних послуг:

Моніторинг надання соціальних послуг передбачає збір та обробку інформації про надання соціальних послуг, проведення аналізу узагальненої інформації та планування роботи з розвитку системи надання соціальних послуг.⁴¹ [40]

³⁹ Постанова Кабінету міністрів України від 1 червня 2020р. Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>

⁴⁰ Там само

⁴¹ Закону України “Про соціальні послуги” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

Інформація про надання соціальних послуг складається із статистичних, адміністративних, оперативних даних про потреби жителів адміністративно–територіальної одиниці у соціальних послугах, про діяльність надавачів соціальних послуг та їх кількість.

Збір даних моніторингу проводиться один раз на рік або щокварталу (щомісяця) відповідно до законодавства у сфері надання соціальних послуг, оперативних даних – за потреби.

Під час проведення моніторингу надання соціальних послуг враховуються результати оцінки якості соціальних послуг, опитувань жителів адміністративно–територіальної одиниці щодо надання соціальних послуг, національних досліджень (за наявності), контролю за додержанням вимог Закону України “Про соціальні послуги”⁴²[40].

Опитування жителів адміністративно–територіальної одиниці проводиться регіональними органами соціального захисту населення за формою згідно з додатком за допомогою засобів зв’язку, інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно–телекомунікаційних систем або під час особистого прийому в приміщенні органу соціального захисту населення, безпосередньо за місцем проживання/перебування особи за її попередньою згодою⁴³. [48]

Результати опитування оприлюднюються в офіційних друкованих виданнях, на офіційному веб–сайті, на єдиному державному веб–порталі відкритих даних, на інформаційних стендах регіонального органу соціального захисту населення або в будь–який інший спосіб ⁴⁴[47].

Важливим елементом також є оцінка діяльності, і з приводу цього є теж окремі пункти в цій же постанові.

Оцінка – це аналіз результатів діяльності або виробничого ефекту від реалізації проекту, плану або програми. Мета – оптимізувати діяльність

⁴² Там само

⁴³ Постанова Кабінету міністрів України від 1 червня 2020р. Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>

⁴⁴ Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

програми; перевірити відповідність реалізованого плану; проаналізувати причини досягнення / не досягнення запланованих результатів заходу. Дані оцінки дають можливість вивчити реалізацію програм, виявити проблеми та запропонувати напрями на майбутнє. Оцінка проводиться на ключових етапах проекту, що дозволяє підвищити шанси для досягнення бажаних результатів за допомогою тих чи інших заходів. Зазвичай це після закінчення запланованого періоду, в момент вступу проекту в нову фазу або у разі виникнення будь-якого конкретного і дуже важливого питання.

Існує цілий ряд різних видів оцінки, які можна класифікувати різними способами. Однак вибір підходів і методів при проведенні оцінки в кінцевому підсумку визначається цільовою аудиторією і завданнями оцінки.

Етапами проведення оцінки якості соціальних послуг є:

- 1) планування та проведення оцінки якості соціальних послуг;
- 2) проведення аналізу результатів оцінки якості соціальних послуг;
- 3) розміщення результатів проведеної оцінки якості соціальних послуг в офіційних друкованих виданнях, на офіційному веб-сайті, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах надавача соціальних послуг або в будь-який інший спосіб;
- 4) розроблення заходів, спрямованих на підвищення якості надання соціальних послуг;
- 5) моніторинг здійснення заходів, спрямованих на підвищення якості надання соціальних послуг⁴⁵ [48].

Методи оцінки якості соціальних послуг:

- 1) опитування отримувачів соціальних послуг або їх законних представників;
- 2) спостереження за процесом надання соціальних послуг;
- 3) бесіди / співбесіди з персоналом надавача соціальних послуг;
- 4) вивчення документації надавача соціальних послуг, іншої документації, у тому числі звернень отримувачів соціальних послуг.

⁴⁵ Закон України "Про соціальні послуги" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

Опитування отримувачів соціальних послуг проводиться надавачами соціальних послуг за допомогою засобів зв'язку, інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно–телекомунікаційних систем або під час особистого прийому в приміщенні органу соціального захисту населення, безпосередньо за місцем проживання / перебування особи за її попередньою згодою, а також шляхом розсилання на адресу електронної пошти отримувачів соціальних послуг повідомлення з посиланням на офіційний веб–сайт Держсоцслужби, де міститься анкета з питаннями щодо якості наданих соціальних послуг. Результати опитування отримувачів соціальних послуг узагальнюються та розміщуються на офіційному веб–сайті Держсоцслужби⁴⁶[35].

Моніторинг благодійної допомоги здійснюється з метою ефективного управління благодійним проектом і включає в себе проведення постійного і планового моніторингу.

Постійний моніторинг включає в себе безперервний і регулярний контроль реалізації благодійного проекту, який здійснюється з метою ефективного управління благодійним проектом, виявлення ризиків і запобігання кризових моментів, внесення коригувань до плану реалізації благодійного проекту з метою досягнення очікуваного результату. Постійний моніторинг здійснюється соціологом шляхом аналізу періодичної звітності по індивідуально розробленої формі, участі в організації заходів в рамках благодійного проекту, надання консультацій щодо реалізації благодійного проекту, управління бюджетом благодійного проекту та іншими методами, що дозволяють проектному менеджеру ефективно управляти благодійним проектом.

Процес планового моніторингу складається з таких етапів:

- 1) збір інформації для планового моніторингу благодійної діяльності;
- 2) перевірка документів / інформації наданих благодійним фондом;
- 3) підготовка звітності.

⁴⁶ Деякі питання Державної соціальної служби України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-2019-%D0%BF#Text>

При аналізі цільового використання коштів соціологу необхідно перевірити повноту копій підтверджуючих фінансових документів, їх достовірність (наявність печаток, підписів уповноважених посадових осіб користувача), точну вказівку напрямків витрачання коштів.

Звіт супроводжується інформацією користувача про досягнуті результати в рамках реалізації благодійного проекту та ефективності проведених заходів, в тому числі статистичними даними.

Отже, проаналізувавши правову основу, яка регулює діяльність благодійності в Україні ми можемо зрозуміти, що теоретично держава намагається допомагати вирішувати благодійним організаціям ті питання, з якими не може справитися сама. Проте на практиці ми бачимо, що все ж таки є моменти інституціональні які потребують перегляду різних моментів для того, щоб вийти на якісно новий рівень.

2.2. Соціолого-статистичний аналіз благодійності в Україні

За даними Держкомстату⁴⁷[34], 18 802 благодійних організацій було зареєстровано станом на 1 серпня 2019 року. Та скільки з них реально ведуть діяльність – це питання нам доведеться дослідити. Для цього Фонд родини Загорій проводив дослідження діяльності благодійних організацій та благодійної практики в Україні – дослідження, проведене на початку 2018 року.

До участі в дослідженні було залучено представників 200 благодійних організацій та 1 000 українців віком 18+ років, які дали 20-хвилинні особисті інтерв'ю.

Результати дослідження поділені на 2 частини. В першій – аналіз основних напрямів і структури діяльності благодійних організацій в Україні протягом 2015-2017 років. Отримані дані показують: кількість благодійних організацій в Україні і сфери їх діяльності, найпоширеніші джерела

⁴⁷ Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

фінансування благодійних фондів і особливості роботи тих, що практикують фандрейзинг.

В другій частині – аналіз участі українців в благодійних і волонтерських проектах впродовж 2017 року. Отримані дані допомагають з'ясувати: якою є специфіка благодійних і волонтерських практик українців, кому вони допомагали і в який спосіб, що мотивує українців на здійснення благодійності і що навпаки стримує.⁴⁸ [41]

Першим етапом дослідження був кабінетний аналіз зі збору та аналізу вторинної інформації. Після цього відбувалося коротке анкетування благодійних організацій по всій Україні, всього було опитано 200 організацій з різних куточків нашої держави.

Дослідження показало, що більшість благодійних організацій існують лише «на папері». До прикладу, 17 726 благодійних організацій було зареєстровано офіційно станом на 1 січня 2018 року, а «живими», тобто такими, які ведуть свою діяльність є до 1000 організацій. Це дає підстави для деяких запитань.⁴⁹[41]

Більшість благодійних організацій створені для вирішення тих самих завдань, з якими повсякденно мають справу державні та муніципальні органи. Це, як зазначалося вище, турбота про мало забезпечених, хворих, соціально неблагополучних громадян, сприяння вихованню та освіті дітей і підлітків, збереження та розвиток культури, реальний захист прав і свобод, гарантованих Конституцією України⁵⁰[41].

Різноманітність форм діяльності благодійних організацій створює сприятливі умови для систематичного діалогу органів влади і населення, зміцнення соціальної стабільності. Збільшується кількість ефективно функціонуючих благодійних установ у сфері соціальних послуг, які заповнюють ніші, що опинилися поза достатньою увагою служб міста та

⁴⁸ Звіт дослідження «Благодійність в Україні: 2015-2017». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zagoriy.foundation/publications/blagodijnist-v-ukrayini-2015-2017-roki/>

⁴⁹ Там само

⁵⁰ Там само

району, тобто активно беруть участь у процесах соціальної допомоги нужденним.

Збільшення кількості громадських організацій наприкінці ХХ ст., тенденції їх зростання і чисельності зумовлені цілим рядом причин, зокрема: – поява глобальних проблем;

– посилення демократичних процесів у сфері внутрішніх і міжнародних відносин;

– трансформація в сфері національних інтересів держави: рух від державних інтересів „суверенітету” до загальнолюдських цінностей, таких як права людини та захист навколишнього середовища та недостатні можливості окремих держав і міжнародних урядових організацій для їх вирішення;

– зростаюче бажання індивідуумів збільшити контроль над процесами прийняття рішень у питаннях, які зачіпають їхні життєві інтереси (захист навколишнього середовища, економічний і політичний розвиток, права людини та ін.);

– розширення можливостей транскордонних зв’язків та діяльності громадськості різних країн, можливостей технологічного прогресу⁵¹ [21]

Та в Україні ми часто можемо побачити, що благодійні фонди є своєрідним інструментом в політичних кампаніях. Наприклад, ситуація з коронавірусом. Часто політики надають допомогу не від себе особисто, а через свої благодійні фонди. Так, як народний депутат від ОПЗЖ Ілля Кива передавав медичні маски до лікарні на Полтавщині, телеканал “ZIK” показував у прямому ефірі, що теж виступало своєрідним інструментом в популяризації партії перед місцевими виборами, тому що допомога передавалася в коробках із логотипом партії.

Канал “Перший кабельний” зняв сюжет про те, як нардеп Віктор Медведчук із дружиною Оксаною Марченко з власної ініціативи витратили 3 мільйони гривень для закупівлі найнеобхіднішого. У відео закарпатські лікарі кажуть, що отримали допомогу від благодійного фонду Медведчука. Допомогу до лікарні заносять люди в одязі з логотипом партії.

⁵¹ Waller B. Wriston. *Technology and Sovereignty* // *PomnAlfairs*, Vol. 18. Winter 1995, h.72.

“Слуга народу” – Микола Тищенко особисто роздає на своєму окрузі захисні маски та пише про дезінфекцію ліфтів.

Народні депутати від "Європейської солідарності" передали львівській лікарні апарат ШВЛ. Про це зробив сюжет “Прямий канал”. У відео Олег Синютка та Микола Княжицький наголошують у лікарні, що гроші на його придбання дав фонд Порошенка. Про це також написав сайт “Львівський портал”. “Європейська солідарність” роздає в офісі продуктові набори. На сторінці самого Петра Порошенка є відео про допомогу львівським та вінницьким лікарням. Товари привозять у брендovаних пакетах з логотипом і назвою партії. Коробки заклеюють скотчем так само з логотипом та назвою партії, хоча допомогу надає нібито фонд Порошенка.

На місцевому рівні ситуація з допомогою від політиків схожа. Васюник започаткував у Львові власну безкоштовну гарячу лінію “Стоп-Коронавірус”, де студенти-медики надають консультації щодо симптомів та поширення коронавірусної хвороби. На вулицях Львова з’явилися білборди з рекламою цієї гарячої лінії та ім’ям самого Ігоря Васюника.

Така показова доброчинність є проблемною і з погляду розмежування діяльності благодійних фондів та політичних партій і політики загалом.

Саме тому ми розуміємо, що значна частина благодійних організацій, які мають відношення до інших сфер можуть бути «мертвими», а оживати лише перед виборами або для вирішення політичних запитань. За даними Українського форуму благодійників, лише кожен п'ятий з благодійних фондів, що діють у країні, дійсно виконує свою пряму функцію – збір пожертвувань на вирішення тих чи інших проблем. Діяльність інших – а щорічно в Україні з'являється близько 2 тис. нових фондів – націлена на вирішення інших завдань.

Подібна ситуація складається зі школами та лікарнями, вони, як відомо, зазвичай фінансуються з державного бюджету, а для того, щоб отримати фінансування потрібні інші шляхи, які часто теж виливаються у благодійні фонди, але такі які працюють тільки для однієї школи чи лікарні.

Наступним пунктом в дослідженні є територіальний опис. Найбільше скупчення благодійних організацій в Києві (36%), в центрі України (18%), 17% на Півдні країни, 12% на Півночі, 10% на Заході та лише 7% на Сході. Можемо припустити, що благодійні фонди, які офіційно зареєстровані у Києві можуть мати свої локальні відділи у різних куточках України чи розділяти сферу свого впливу на всю країну⁵²[42].

Як показує статистика цього ж дослідження (участь приймали 89 благодійних організацій) то за 2015-2016 роки найбільше було виділено допомоги на сферу охорони здоров'я 43% та на соціальний захист 40%.

Найбільше благодійні фонди отримують фінансування від приватних осіб (39%), міжнародних донорів (33%) та бізнесу (17%). При цьому 87% всіх доходів витрачається на благодійну діяльність, решта 13% на утримання діяльності благодійної організації. Більшість українських благодійних фондів працюють з бюджетом до пів мільйона гривень.⁵³[42]

Щодо благодійних організацій зрозуміло, а як поводять себе українці в плані благодійності? Згідно до результатів дослідження фонду Загорій 2017 року, то 50% українці подавали милостиню жебракам, 24% ділились речима, продуктами, іншими матеріальними цінностями зі знайомими людьми у скруті, 21% ділились грошима з людьми, які знаходяться в скруті, 16% передавали речі чи продукти в благодійні фонди чи волонтерам⁵⁴. [42]

Також наші громадяни вважають, що найбільше вони жертвували жебракам (49%), дитячим будинкам, батькам хворих дітей, (31%), волонтерам, що збирають гроші іншим (21%), церкві чи релігійним організаціям (19%).

Проте 39% українців зазначають, що не мають достатньо грошей, щоб допомагати іншим, ще 23% самі знаходять в соціально вразливих категоріях і потребують допомоги, та 23% недовіряють благодійникам.⁵⁵ [42]

Найбільше українці лояльні до надання допомоги армії — майже 470 грн/рік, найменше — малозабезпеченим і безпритульним — 70 грн/рік.⁵⁶[42]

⁵² Звіт дослідження «Благодійність в Україні: погляд зсередини». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2019/12/zf-brochure.-participation-digital.pdf>

⁵³ Там само

⁵⁴ Там само

⁵⁵ Там само

Більшість жертвують готівкою, третина речима, 23% кидають гроші в скриньку. Найбільше мотивують результати роботи благодійної організації (61%) саме тому люди і підтримують їхню діяльність.⁵⁷ [42]

Найбільше українці у 2017 році довіряли таким благодійним організаціям як «Міжнародний Комітет Червоного Хреста» (81%), «Повернись живим» (81%), «Карітас Україна» (75%).⁵⁸ [42]

Отже, зрозуміло, що українські благодійні фонди, які є дійсно «живими», тобто такими, які ведуть свою діяльність постійно, переважно виживають та здійснюють свою діяльність за рахунок пожертв приватних осіб та міжнародних донорів, територіально благодійність найбільше зосереджена в столиці, а найбільш лояльні українці до благодійності у військовій сфері. Щодо організацій, які існують «лише на папері», то ми відносимо ті, які мають відношення до політичних лідерів чи партій, вони ведуть свою роботу лише тоді коли це потрібно їм самим, а фінансові звіти стосовно цієї діяльності вирішують не публікувати, саме тому ми не можемо оцінити як саме відбувається благодійність в таких фондах. Ще одним «мертвим» видом фондів є такі, які працюють для однієї структури для школи, лікарні чи поліклініки, і виконується це для того, щоб обійти певні бюрократичні моменти.

Події 2014 року мобілізували громадян на допомогу військовим у зоні АТО, пораненим, а також мирному населенню, яке постраждало внаслідок військового конфлікту на Сході країни. Це суттєво вплинуло на зміну місця України у рейтингу World Giving Index – щорічному дослідженні благодійності у світі, яке проводить Charities Aid Foundation (CAF) з позначки 103 у 2014 році до 89 позиції у 2015 році.⁵⁹[51] У 2016 році позиція України в рейтингу впала до 105 місця через зменшення показників волонтерства та

⁵⁶ Там само

⁵⁷ Там само

⁵⁸ Там само

⁵⁹ CAF WORLD GIVING INDEX 2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf...>

надання допомоги незнайомцям, проте суми грошових пожертв зросли⁶⁰[52]. Упродовж 2017-2018 років за рівнем благодійності Україна перемістилася спочатку у 2017 році на 90 місце⁶¹[53], а в 2018 – на 81 (найвища сходинка за роки незалежності)⁶²[54].

За даними загальнонаціональних досліджень, проведених Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова, найвищого показника участь громадян у благодійній діяльності досягла після Революції гідності. Так, 47 % опитуваних у 2015-му надавали грошову чи матеріальну допомогу конкретним людям чи організаціям. Щоправда, далі цей відсоток дещо знизився: 42 % у 2016 році, 41 % – у 2017 р., 38,5 % у 2018 р. Водночас, рівень залученості до благодійної діяльності нині все ж залишається вищим, ніж до Революції гідності. Загальна сума, яку благодійники жертвували впродовж 2018 року, дещо зросла порівняно з попередніми роками. У 2017 році основна сума пожертвувань припадала на суми від 50 до 300 гривень, а в 2018 р. – від 50 до 500 гривень⁶³[31].

Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки визначила низку завдань для держави у створенні сприятливих умов для розвитку благодійництва, такі як: оновлення податкових інструментів підтримки благодійників та отримувачів благодійної допомоги, протидія шахрайству та іншим зловживанням у сфері надання благодійної допомоги, посилення юридичної відповідальності за нецільове використання благодійної допомоги; запровадження механізму здійснення благодійної діяльності шляхом надсилання благодійних телекомунікаційних повідомлень.

⁶⁰ CAF WORLD GIVING INDEX 2016 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/195...>

⁶¹ CAF WORLD GIVING INDEX 2017 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf...>

⁶² CAF WORLD GIVING INDEX 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf...>

⁶³ Громадська активність громадян України: загальнонаціональне дослідження Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва з 19 по 25 грудня 2018 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/gromadska-aktivnist-gromadyan-ukraini>

Державна політика з розвитку благодійності отримала певні здобутки, такі як початок функціонування благодійної телекомунікаційної платформи. У 2018 році громадяни отримали можливість відправляти благодійні повідомлення на короткі номери мобільних операторів для підтримки проектів допомоги різним категоріям громадян, які реалізуються МБФ «Карітас Україна», МБФ «Українська біржа благодійності», МБФ «СОС дитячі містечка» України, БФ «Таблеточки». Ухвалили нормативно-правові акти, які врегулювали переказ коштів з метою благодійності (пожертвувань) за допомогою СМС-повідомлень, звільнили такий вид пожертв від оподаткування, скасували збір на обов'язкове державне пенсійне страхування для послуг з відправлення благодійних телекомунікаційних повідомлень, визначили, що дії оператора телекомунікацій із перерахування коштів на добродійну діяльність за текстовими повідомленнями не вважаються фінансовими. Такий прозорий вид збору коштів є чудовою альтернативою звичним скринькам.

Найважливішим здобутком стало те, що нова редакція Закону України «Про благодійність та благодійні організації» від 5 липня 2012 р. № 5073-VI розмежувала поняття «благодійний фонд» і «громадська організація»; розширила сфери благодійної діяльності (зокрема, з'явилася така сфера благодійництва як «сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни»); закріпила право благодійника здійснювати контроль за цільовим використанням благодійної пожертви⁶⁴[35]

Залишається відкритим питанням про ефективність механізму захисту від шахрайства й інших зловживань у сфері благодійництва. Найпоширенішими способами шахрайства є публічний збір пожертв, збір коштів на благодійність через он-лайн ресурси й переказ коштів на банківські картки. Чинне законодавство не містить належних норм про відповідальність за порушення законодавства у сфері благодійницької діяльності, які б запобігали зловживанню з боку недобросовісних осіб, а поширення випадків шахрайства

⁶⁴ Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». . [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

при зборі благодійних пожертв негативно впливає на рівень довіри громадян до БО та створює перепони до мотивації благодійництва.

Також варто звернути увагу як працює благодійність серед великих підприємств в Україні. Досить часто бізнес вважає за потрібне віддавати частинку надходжень від клієнтів на благодійність, тим самим долучаючи себе та широкі маси до благодійної діяльності. Також таким чином компанії показують, що вони є соціально відповідальними, а також підвищують свою престижність та впізнаваність.

Компанія «Київстар»⁶⁵ [49] спільно з Українською Біржею Благодійності запустили благодійну ініціативу «Дитяча надія». Мета проєкту — забезпечити дитячі онко- та кардіо відділення в українських лікарнях життєво необхідним обладнанням для найшвидшого одужання маленьких пацієнтів. Київстар надає своїм абонентам можливість перераховувати кошти на благодійність за допомогою SMS-повідомлень.

За час існування ініціативи SMS-пожертви абонентів Київстар вже допомогли придбати обладнання для понад десятка дитячих кардіо- та онковідділень у чотирьох регіонах України — Києві, Дніпрі, Львові та Одесі.[49]

Проєкт здійснюється у партнерстві з МБФ Українська Біржа Благодійності (УББ), яка провела моніторинг дитячих медичних закладів України та досконало знає їхні реальні потреби. Кошти, які абоненти жертвують через SMS, не обтяжуються податками. 100% пожертв перераховуються УББ на реалізацію проєкту. Фонд самостійно закуповує всі необхідні матеріали лікарням, тому ви можете бути впевненими, що кошти будуть використані за призначенням. Звіти щодо використання коштів можна переглянути на платформі dobro.ua від МБФ «Українська Біржа Благодійності»⁶⁶. Загалом зібрано: 4 820 672,50 грн.

⁶⁵ Українська телекомунікаційна компанія «Київстар». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kyivstar.ua/uk/about/responsibility/charity-ubb>

⁶⁶ <https://kyivstar.ua/uk/about/responsibility/charity-ubb>

Своєю чергою компанія Vodafone Україна⁶⁷[50] за рахунок коштів, які щорічно виділяються на сувеніри та подарунки для партнерів і клієнтів, а також бонусів, що обмінюють наші клієнти на "Добру справу" за програмою лояльності Vodafone Bonus, допомагає дітям з малозабезпечених сімей, що потребують термінової життєвоважливої операції. Допомога надається дітям які потребують кардіологічної операції, хвороба піддається лікуванню, мають менше, ніж 16 років. Партнером є благодійна організація «Серце на долоні»⁶⁸.

Фундація Дім Рональда МакДональда проводять щорічну акцію «Долонька щастя» для того, щоб діти, які знаходяться на лікуванні могли бути поруч з батьками. Щоб взяти участь в акції потрібно придбати спеціальну сувенірну продукцію в будь-якому з ресторанів. Усі зібрані в межах кампанії кошти разом з благодійною пожертвою від компанії МакДональдз надходять у Фундацію Дім Рональда МакДональда, яка будує й утримує сімейні кімнати в дитячих лікарнях, щоб рідні могли бути поруч з дітьми під час довготривалого лікування. Присутність батьків у лікарні допомагає дітям почуватися ліпше й успішніше боротися з хворобами, адже тільки рідні можуть дати тепло та відчуття безпеки. У такі хвилини й самим батькам потрібна підтримка. Лікарні не завжди мають можливість надати місце для проживання батьків, особливо, коли діти знаходяться у реанімації. В Україні вже функціонують 5 сімейних кімнат.⁶⁹ [23]

В Україні відбувається також конкурс на кращих благодійників. Конкурс засновано в 2007 році. В форматі «Благодійна Україна» [45] проводиться з 2012 року Асоціацією благодійників України. Мета конкурсу: розвиток ефективного соціально-орієнтованого благодійництва, меценатства та волонтерства в Україні шляхом публічного стимулювання кращих благодійників, меценатів та волонтерів, їхніх організацій та практик.

Завдання Конкурсу⁷⁰[45]:

⁶⁷ Українська телекомунікаційна компанія «Vodafone»: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.vodafone.ua/uk/social-responsibility/dobra-sprava>

⁶⁸ <https://www.vodafone.ua/uk/social-responsibility/dobra-sprava>

⁶⁹ Американська корпорація «McDonald's»: [Електронне джерело]. Режим доступу: https://www.mcdonalds.com/ua/uk-ua/social_responsibility/rmh.html

⁷⁰ Національний конкурс «Благодійна Україна»: [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://blagoukraine.org>

- популяризація благодійництва, меценатства та волонтерства, їхніх організацій та ефективних практик;

- відзначення кращих благодійників, меценатів та волонтерів, їхніх організацій та ефективних практик, інших колективів та організацій, які реалізували значні благодійні проекти та акції в Україні протягом звітного року;

- інформування суспільства про кращі практики благодійної діяльності;
- популяризація та заохочення широкого кола громадян до благодійності.

Основні колективні номінації:

1. Благодійність великого бізнесу.
2. Благодійність середнього та малого бізнесу.
3. Корпоративна благодійність.
4. Колективне волонтерство.
5. Всеукраїнська благодійність.
6. Регіональна благодійність.
7. Місцева благодійність.
8. Благодійність в охороні здоров'я.
9. Благодійність в освіті та науці.
10. Благодійність в культурі та мистецтві.
11. Благодійність в соціальній сфері.
12. Благодійність в сфері екології та охорони довкілля.
13. Благодійність в захисті України.
14. Благодійність неурядового сектору.
15. «Добро починається з тебе».
16. Благодійна акція року.
17. «Платформа добра».

Індивідуальні номінації:

1. Благодійник року.
2. Волонтер року.
3. Меценат року.

Спеціальні номінації:

1. Народний благодійник.
2. Медіа про благодійність.
3. Благодійність медіа.
4. Допомога з-за кордону.

Керівні органи Національного конкурсу "Благодійна Україна -2019"⁷¹[45]:

Організаційний комітет – постійно діючий робочий орган конкурсу, який забезпечує його проведення, пов’язаних з ним заходів та діяльність керівних органів конкурсу. Голова Оргкомітету – Олександр Максимчук, Президент Асоціації благодійників України.

Наглядова рада – презентує конкурс, приймає стратегічні рішення з проведення конкурсу, здійснює консультування та нагляд за роботою Організаційного комітету і Національної експертної ради. Голова Наглядової ради – Анжеліка Рудницька, співачка, мисткиня, журналіст, волонтер, громадський діяч.

Національна експертна рада – визначає переможців та лауреатів на загальнодержавному та регіональному рівнях конкурсу. Голова Національної експертної ради - Марина Крися, президент Благодійного фонду «Приятелі дітей».

Медіа-рада – сприяє популяризації теми благодійності в Україні в засобах масової інформації. Голова Медіа-ради – Лариса Мудрак, медіа-експерт і волонтер.

Ділова рада – популяризує конкурс та благодійність у діловому середовищі. Голова Ділової ради - Володимир Демчак, президент «Української торгово-промислової конфедерації».

2.3. Аналіз індикаторів моніторингу та оцінки проекту «Благодійність очима українців: якою вона є в 2019?»

⁷¹ Там само

Проект «Благодійність очима українців: якою вона є в 2019?»[42], який був реалізований наприкінці 2019 року, результати були представлені на щорічному форумі благодійників. Проводили дослідження Український центр вивчення громадської думки «Соціоінформ». Це дослідницький центр в Україні, заснований у Львові у 1990. Проводить соціологічні та маркетингові дослідження в Західному регіоні України. «Соціоінформ» є однією із перших соціологічних дослідницьких служб, найбільший соціологічний центр у Західній Україні.

Загальнонаціональне дослідження «Благодійність очима українців» складалось з 10 фокус-груп із населенням (з охопленням основних макрорегіонів України: Київ, Центр, Південь, Схід, Захід та різних типів поселення) з 5 по 10 червня 2019 року; та кількісного дослідження з вибіркою 2000 осіб. Проведеного 25 липня – 8 серпня 2019 року. Вибірка репрезентативна за статтю, віком та регіоном та типом поселення. Похибка дослідження 2,2%. ⁷²[42]

Опитування «Благодійність з середини». Якісний етап 20 глибинних інтерв'ю з представниками благодійних фондів, бенефіціарів, медіа, бізнесу влади у основних макрорегіонах України опитаних з 4 по 25 жовтня 2019 року. Кількісний етап – експертне опитування працівників благодійних організацій (151 особа) в період з 4 листопада по 22 грудня 2019 року.

На першому етапі дослідження проводилися фокус групові дослідження серед населення, що дало змогу зрозуміти як люди розуміють благодійність, виявити ставлення до благодійності, виявити чинники, які спонукають людей до благодійності, тощо. А вже на другому етапі проводилося загальнонаціональне дослідження для виявлення регіональній та соціально-демографічних особливостей функціонування благодійності в Україні.

Незважаючи на те, що найактивнішою благодійність була у 2014 році, та з часом почала згасати інтенсивність допомоги військовим та переселенцям з

⁷² Звіт дослідження «Благодійність в Україні: погляд зсередини». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2019/12/zf-brochure.-participation-digital.pdf>

Криму та Донбасу, за 2019 рік приблизно 60% людей надавали матеріальну чи нематеріальну допомогу іншим людям.⁷³[42]

Українці часто розумію благодійність лише як надання матеріальної допомоги, допомога одягом чи їжею, а надання своїх послуг не завжди розцінюють як благодійність. Саме тому 88% опитаних надавали фінансову допомогу, 41% - надавали безоплатно одяг, ліки та інші речі.⁷⁴[42]

90% українців вважають, що благодійність є важливою, а 61% стверджує, що це життєво необхідно. Проте більшість опитаних вважають, що не зможуть отримати допомогу, якщо це буде їм необхідно.⁷⁵[42]

Основними осередками благодійності в 2019 році були Центр та Захід, найімовірніше отримати допомогу від благодійних організацій на Заході та на Півдні.⁷⁶ [42]

Найчастіше люди жертвують від 50 до 300 грн (44%).⁷⁷[42]

Практики благодійності українців мають чітку соціально-демографічну специфіку. Фінансову допомогу частіше надають жителі західних областей, а майнову — східних. Фінансову допомогу впродовж останнього року надавали: 95% благодійників з західних областей, 89% — з центральних, 81% — зі східних, 84% — з південних. Майнову допомогу (їжа, одяг, ліки) впродовж останнього року надавали: 56% благодійників зі східних областей, 45% — з центральних і південних, 27% — з західних.⁷⁸[42]

Соціально-демографічний портрет особи, залученої до благодійних практик, співпадає із портретами громадських активістів — це молоді особи з високим рівнем освіти і прибутку, які живуть у містах. Найчастіше для них благодійність є особливим типом поведінки, що базується на цінностях. Фінансову допомогу надають однаково представники двох статей, проте жінки частіше долучаються до надання послуг та майнової допомоги.

⁷³ Там само

⁷⁴ Там само

⁷⁵ Там само

⁷⁶ Там само

⁷⁷ Там само

⁷⁸ Там само

Які ж мотиви благодійності в українців? На запитання «Як думаєте, чому українці займаються благодійністю?» 71% відповіли, що співчувають тим, хто в біді, а 67% переживають, що завтра теж можуть опинитися в біді. Натомість на запитання: «Чому Ви займаєтесь благодійністю?» співчувають тим, хто в біді 63%, а тих хто усвідомлює, що завтра теж можуть опинитися в біді 45%⁷⁹. [42]

У невеликих населених пунктах (особливо у сільській місцевості) благодійність набула ознак системи колективного захисту: у разі виникнення гострої потреби допомогу передають постраждалим навіть без прохання з їхнього боку.

У 2019 році українці найбільше допомагали важкохворим 50%, армії 18%. 74% опитаних вважають, що потрібно допомагати сфері життя та здоров'я, 54% медицині, 37% соціальному захисту населення. На думку українців найбільше потребують допомоги важкохворі (62%), сироти (58%), люди з інвалідністю (37%) та літні люди (34%).⁸⁰[42]

Серед причин чому українці не надають благодійну допомогу домінує брак часу та коштів (51%), 37% опитаних байдужі до чужих проблем, 41% недовіряють та підозрюють, що їх намагаються обдурити, проте така тенденція недовіри до благодійності більше притаманна молоді (46% недовіряють), ніж людям 40+ (37%).⁸¹ [42]

На даному етапі сфері благодійності бракує інституційності: благодійні внески та проекти здебільшого носять ситуативний характер і є відповіддю на актуальні виклики громади чи суспільства загалом. Групові дискусії дозволили виявити колективні практики благодійності: самоорганізовані групи допомоги (переважно через соціальні мережі), школи (активно залучені до локальної благодійності), у сільській місцевості — форми сусідської взаємодопомоги. У селах та малих містечках саме вони можуть стати основою для розбудови нової культури благодійництва.

⁷⁹ Там само

⁸⁰ Там само

⁸¹ Там само

Основними способами надання фінансової допомоги є особиста передача в руки, перерахування на банківську картку чи внесок до благодійної скриньки. Через благодійні фонди передавали кошти лише 7% благодійників, тобто близько 3% українців. Така поведінка зумовлена низьким рівнем суспільної довіри та поінформованості щодо діяльності благодійних організацій.

Відчували потребу звернення по допомогу у 14% опитаних, а фактично звернулися по допомогу 8,9% респондентів. Розрив пояснюється зневірою у можливості отримати допомогу, нестачею інформації про те, куди можна звернутись, та неготовністю просити про підтримку.⁸² [42]

Потреба у допомозі найчастіше виникала у літніх осіб, малоосвічених, малозабезпечених, мешканців сходу і півдня країни. Соціально-демографічний портрет тих, хто все ж звернувся по допомогу, є іншим: переважали мешканці центру і півдня, молодь і жінки. Проте ті, хто звернулися по допомогу в повному обсягу змогли отримати 41%, 21% її не отримали взагалі. Найчастіше українці звертаються по допомогу до родичів (47%) та сусідів та місцевих депутатів (23%), органів місцевої влади (21%).⁸³ [42]

Мешканці західних областей більш схильні звертатися до звичайних людей і церкви, а східних — до фондів і найменше до звичайних людей.

Звернення до звичайних людей⁸⁴[42]:

- захід — 49%, центр — 49%, південь — 44%, схід — 23%;

Звернення до церкви:

- захід — 22%, центр — 12%, південь — 9%, схід — 7%;

Звернення до благодійних фондів:

- захід — 25%, центр — 38%, південь — 41%, схід — 30%;

Ключові негативні моменти в роботі благодійних організацій є те, що вони за благодійні кошти утримують інфраструктуру та персонал, скандали з приводу зловживання пожертвами, звинувачення в тому, що благодійні фонди створюються для того, що обійти податки, у роботі на імідж особи чи

⁸² Там само

⁸³ Там само

⁸⁴ Там само

залучення виборчих голосів. Саме тому найменше українці довіряють благодійним організаціям, які створюють політики, а найбільше міжнародним фондам.

Основними джерелами інформації про діяльність благодійних організацій є загальнонаціональне телебачення (42%), від друзів, родичів знайомих дізнаються 40% опитаних, 29% беруть інформацію в соціальних мережах.

Найпопулярнішими є Фонд Ріната Ахметова (83% чули про такий фонд) та Фонд Віктора Пінчука (47%).

Під час дослідження також запитували респондентів як популяризувати культуру благодійності, основними порадами вийшли:

- залучення до благодійності та налаштування співпраці за школами для того, щоб підвищувати рівень грамотності щодо можливих благодійних практик;
- долати недовіру до благодійності, а саме: додавати прозору звітність, поширювати інформацію про результати роботи;
- Налагоджувати активну громадську позицію, тобто інформувати про соціальні проблеми в суспільстві та шляхи їх вирішення, розвивати різні техніки інформування залежно від аудиторії, налагоджувати зворотній зв'язок з отримувачами допомоги;
- Шукати місцевих лідерів думок, щоб активно залучати людей до благодійництва;
- Експериментувати із формами залучення коштів: флешмоби, аукціони, марафони, аукціони тощо.

Отже, українська благодійність має чітко визначені територіальні особливості, оскільки мешканці Західного регіону найчастіше допомагають фінансово, тоді як жителі Східних областей швидше надають допомогу майнову, тобто одягом, ліками, їжею тощо. Знову ж таки ми бачимо певні відмінності в індивідуалізмі та колективізмі, тому як жителі Західної України в першу чергу звертаються по допомогу до друзів, родичів та сусідів, тоді як мешканці Сходу швидше попросять про допомогу благодійні організації. І як не дивно найчастіше українці допомагають важкохворим людям, а також армії

та все, що з нею пов'язано. Відповідно до цього можна побачити з якими проблемними місцями найбільше не справляється держава.

На основі аналізу звіту проекту з моніторингу благодійності в Україні «Благодійність очима українців» ми запропонували індикатори моніторингу які представлені в додатку А. Індикатори моніторингу благодійних організацій. З допомогою індикаторів ми можемо визначити чи є благодійна організація «живою», тобто діючою, та такою, що проводить свою діяльність. Визначити чи вона є відомою, приватною, церковною (теологічною). З'ясувати, які мотиви її діяльності знову ж таки вони можуть бути альтруїстичними, політичними, світськими, теологічними, а також визначити в якій сфері чи сферах вони здійснюють благодійність. Такий нескладний моніторинг дає змогу більш чітко розуміти як здійснює свою діяльність окрема благодійна організація, і на основі аналізу великої кількості інформації про діяльність фондів зрозуміти якою ж є благодійність в Україні, що є спільного чи відмінного, зрозуміти характерні особливості діяльності.

2.4. Методологія авторського дослідження з моніторингу та оцінки діяльності благодійних організацій в Україні

Запропонована методика моніторингу і оцінки діяльності благодійних організацій ґрунтується на принципі індикативного вимірювання (Додаток А. Індикатори моніторингу благодійних організацій). Індикатори – це конкретизовані інтегральні показники-вимірювачі, які допоможуть не лише експертам організацій, а й службовцям здійснювати моніторинг і контроль результатів.

Для початку проведемо пілотажне дослідження, яке стосується діяльності благодійних організацій в Інтернет-просторі.

Для аналізу було відібрано Топ 6 найвідоміших благодійних організацій за результатами дослідження Центру вивчення громадської думки «Соціоінформ» на замовлення фонду родини Загорій (спонтанна відповідь). Ми відібрали ті організації, які перейшли поріг у 10%.

1. Фонд Ріната Ахметова⁸⁵ [29]
2. «Карітас України»⁸⁶ [24]
3. Товариство Червоного Хреста України⁸⁷ [26]
4. «Таблеточки»⁸⁸ [25]
5. «Відродження»⁸⁹ [28]
6. Фонд Віктора Пінчука⁹⁰ [27]

Контент-аналіз діяльності в Інтернеті проводився за такими індикаторами:

1. Кількість згадок в інтернеті за останній рік
2. Наявність та аналіз сайту:
 - 2.1. контакти для зв'язку;
 - 2.2. новини про діяльність;
 - 2.3. види діяльності;
 - 2.4. проекти;
 - 2.5. навігація.
3. Наявність сторінок в соціальних мережах
 - 3.1. Кількість читачів;
 - 3.2. Можливість зв'язатися;
 - 3.3. Кількість дописів за останній місяць.
4. Можливість пожертвувати онлайн.

Відповідно до цих індикаторів проведено контент-аналіз та зроблено оцінку поточної діяльності топ 6 благодійних організацій в Україні.

Першою розглянемо найбільш відому за згадками благодійну організацію Фонд Ріната Ахметова.⁹¹ [29]

⁸⁵ Благодійна організація «Фонд Ріната Ахметова». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://akhmetovfoundation.org/>

⁸⁶ Благодійна організація «Карітас України». [Електронне джерело]. Режим доступу: <http://caritas.ua/>

⁸⁷ Благодійна організація «Товариство Червоного Хреста України». [Електронне джерело]. Режим доступу: <http://caritas.ua/>

⁸⁸ Благодійна організація «Таблеточки». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://tabletochki.org/>

⁸⁹ Благодійна організація «Фонд відродження». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://www.irf.ua/>

⁹⁰ Благодійна організація «Фонд Віктора Пінчука». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://pinchukfund.org/ua/>

⁹¹ Благодійна організація «Фонд Ріната Ахметова». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://akhmetovfoundation.org/>

Кількість згадок в Інтернеті за останній рік 49, та ще більше 50 прихованих зі схожим змістом, це свідчить про те, що організація є «живою», тобто вона не перебуває в процесі припинення. Організація має сайт з достатньо простою навігацією, не перенавантажений зайвою інформацією та рекламою. Ведеться сторінка про новини фонду, виконану роботу та потребувачих осіб. Є номер гарячої лінії, мобільні номери, електронна пошта та посилання на соціальні мережі. На сторінці у Facebook 341 497 підписників, є можливість зв'язатися через месенджері, дописи оновлюються щодня. В мережі Instagram 13,2 тисячі читачів та 1110 дописів на сторінці. Відсутня можливість пожертвувати онлайн.⁹²

Отже, спостерігаємо активну благодійну діяльність та звітування про здійснену роботу в соціальних мережах та на сайті. Недоліком є відсутність можливості здійснити онлайн-пожертву.

Карітас України має більше ста згадок за останній рік, без включення регіональних філій в Україні. Має власний сайт зі зручною навігацією, великим шрифтом та картинками. На сайті є посилання на соціальні мережі, є можливість підтримати організацію онлайн. Є надана вся інформація про власників, працівників, місію, цінності тощо. Вказані контакти у кожному місті, місцезнаходження місцевих офісів. У Facebook в організації немає позначки, яка підтверджує справжність організації. 13 344 осіб стежать за сторінкою, щодня є декілька нових дописів. В мережі Instagram 1218 читачів та 291 допис за весь час.⁹³ [24]

Отже, організація часто потрапляє у новинні стрічки через активну діяльність, проте не є популярною у соціальних мережах, важливим є те, організація має регіональні філії та надає можливість кожному долучитися до благодійності.

Товариство Червоного Хреста України (далі ТЧХУ) як і «Карітас України» має більше ста згадок за останній рік, а також згадки про діяльність регіональних філій. Сайт має зручну навігацію з великим шрифтом та фото, є

⁹² Там само

⁹³ 24. Благодійна організація «Карітас України». [Електронне джерело]. Режим доступу: <http://caritas.ua/>

можливість зробити внесок онлайн. На сайті вказано всю інформацію про організацію, місію, цінності, види діяльності, звіти про виконання роботи. Є посилання на соціальні мережі. 17 896 людей вподобали сторінку в соціальній мережі Facebook, дописи оновлюються щодня. В Instagram 5305 читачів та 370 дописів на сторінці. У всіх соціальних мережах та на сайті є вказані контакти та можливість зв'язатися через месенджери ⁹⁴[26]

Помітно, що ТЧХУ є більш популярним у Facebook та в новинній стрічці, ведуть свою діяльність активно, мають позначку справжності організації. Можна зробити внесок онлайн.

«Таблеточки» мають порівняно невисоку кількість згадок в Інтернеті - 48 сторінок. Сайт має навігацію в кінці всіх сторінок, що може не завжди бути зручним. Є можливість допомогти матеріально онлайн, і що не менш важливо є пункт «Потрібна допомога?». Це поки що єдина благодійна організація, яка надає можливість онлайн повідомити про потребу допомоги. На сайті є представлені звіти та документи, відгуки. Важливим є те, що допомагати можна через магазин «Таблеточок», товари або ж подарунки, які можна подарувати мають символічні назви: «три дні боротьби з раком», «крок на зустріч одужанню», «Зменшення пухлини» тощо. На сторінці у Facebook 97 998 читачів та позначка справжності організації, кожного дня декілька нових дописів. Instagram-сторінка налічує 12,9 тисяч читачів та 1576 дописів. У всіх наведених соціальних мережах є можливість зв'язатися та наявні контакти та місцезнаходження⁹⁵ [25]

Отже, «Таблеточки» ведуть активну роботу в соціальних мережах, мають перевагу у вигляді кнопки, де можна онлайн попросити про допомогу, а також магазину, де ти можеш допомогти подарунком з фіксованою ціною на певний подарунок у вигляді лікування.

63 згадки має благодійний фонд «Відродження». На сайті проста навігація, включає напрями роботи, програми та гранти, є переходи на

⁹⁴ Благодійна організація «Товариство Червоного Хреста України». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://redcross.org.ua/>

⁹⁵ Благодійна організація «Таблеточки». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://tabletochki.org/>

соціальні мережі, та річний звіт діяльності, наявні контакти. 30 348 читачів у Facebook, відсутня позначка підтвердження того, що сторінка відповідає справжній організації, кожного дня декілька нових дописів. Instagram-сторінка має 122 дописи та 1611 підписників.⁹⁶[28]

Благодійний фонд «Відродження» має все необхідне для зв'язку, надання інформації про себе, наявні проекти станом на цей день.]

Фонд Віктора Пінчука за останній рік має більше ста згадок в Інтернеті. На сайті є досить розгорнута навігація, проекти поділені за напрямками, є фото- та відеозвіти. Є посилання на соціальні мережі. Facebook-сторінка налічує 15245 читачів, та 7 дописів за останній місяць, відсутня позначка підтвердження справжності організації.⁹⁷[27]

Фонд Віктора Пінчука веде зручну навігацію, відкритість у звітах, проте не є досить активним користувачем соціальних мереж, що може водночас свідчити про неактивну діяльність або ж фонд не вважає за потрібне вести сторінки у соціальних мережах. [27]

Ми провели контент-аналіз діяльності в інтернеті найпопулярніших благодійних організацій і на основі отриманих результатів ми будемо здійснювати оцінку їх діяльності. Основними критеріями оцінки будуть:

1. Доступність.
2. Результативність
3. Зручність
4. Відкритість

Можемо одразу зазначити, що всі з вищеперерахованих організацій є доступними як на сайті із наведеними контактами, так і в соціальних мережах із можливістю зв'язатися онлайн. Тому доступність як один із критеріїв оцінки ми зараховуємо кожній із благодійних організацій.

Результативність. Так як ми здійснювали моніторинг онлайн, то результативність ми можемо оцінювати по фото та відеозвітах на сайті та в соціальних мережах. Всі благодійні організації поповнюють стрічку новин

⁹⁶ Благодійна організація «Фонд відродження». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://www.irf.ua/>

⁹⁷ Благодійна організація «Фонд Віктора Пінчука». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://pinchukfund.org/ua/>

новими дописами щодня, окрім фонду Віктора Пінчука, який як згадувалося вище не веде активної роботи в соціальних мережах, саме тому ми не можемо оцінювати результативність роботи так само високо як і всіх інших наведених організацій.

Зручність. Для початку варто зазначити функцію «Потрібна допомога?» яка є на сайті благодійного фонду «Таблеточки», що є дуже важливою складовою для отримання допомоги, а також магазин в якому можна допомогти (пожертвувати) на чітко визначені потреби та можливості. Вважаємо це дуже зручною та зрозумілою функцією. Інші наведені сайти та соціальні мережі які належать благодійним організаціям мають просту та зрозумілу навігацію, що теж є зручно для відвідувачів сторінок.

Відкритість. Під відкритістю ми будемо розуміти два таких критерії як фото та відеозвітність та фінансову звітність. Почнемо з останньої, ми не знайшли жодного фінансового чи матеріального звіту в жодній із наведених організацій, проте кожна із них веде роботу по фото та відеозвітності.

Отже, благодійні організації ведуть свою діяльність так, щоб це було максимально доступно досягнути, зрозуміти мету зробленої роботи пересічному відвідувачу сайту чи сторінки в соціальних мережах, намагаються звітувати про зроблену роботу, повідомляти про людей, які потребують допомоги, та і самі благодійні організації залишаються на зв'язку для того, щоб завжди мати можливість надати чи прийняти допомогу від інших людей. Проте, благодійні організації не вважають за потрібне звітуватися про фінансову сторону благодійності, що не є обов'язковою складовою згідно із законодавством України.

Перейдемо до основного етапу моніторингу відповідно до індикаторів, які представлені в Додатку А. Індикатори моніторингу благодійних організацій.

Першим ми розглянемо Фонд Ріната Ахметова. Із вищенаведеного контент-аналізу розуміємо, що ця благодійна організація є «живою», оскільки є багато згадок за останній рік в Інтернеті, а також ведеться активна робота в соціальних мережах. Вона є відомою, оскільки увійшла в топ 6 благодійних

організацій, про які відомо людям, ще важливим моментом є самореклама (Рінат Ахметов власник телеканалу «Україна») Фонду на всеукраїнському телеканалі «Україна», там декілька разів на день звітують про роботу фонду у новинах. Фонд Ріната Ахметова надає переважно матеріальну допомогу, регулярно із світськими мотивами. Сфери в яких надається допомога це життя та здоров'я, медицина, підтримка переселенців.

«Карітас України» теж є живою та відомою організацією. Благодійна організація надає матеріальну допомогу, надає свої послуги соціальної, психологічної, юридичної допомоги, швидше за все ситуативно та регулярно. Допомога здійснюється з теологічних мотивів оскільки засновниками є Блаженніший Святослав Шевчук, Глава Патріаршої курії УГКЦ та Владика Кеннет Новаківський, Єпископ Нью-Вестмінтерської єпархії УГКЦ. Сфери надання допомоги не мають чітких кордонів оскільки вони допомагають соціально незахищеним прошаркам суспільства комплексно, проте ми можемо віднести до сфери соціального захисту.

«Товариство Червоного Хреста України» відома та діюча благодійна організація. Надає допомогу послугами та матеріально і нематеріально зі світськими мотивами. Основною сферою є армія та все що пов'язано із цим. Захист життя людини, попередження та полегшення людських страждань під час збройних конфліктів, стихійного лиха, катастроф та аварій, надання допомоги медичній службі збройних сил і органам охорони здоров'я, сприяння органам державної влади України у їхній діяльності в гуманітарній сфері.

«Таблеточки» діюча благодійна організація, відома. Надає допомогу онкохворим дітям регулярно, мотиви надання допомоги світські. Основними сферами є життя та здоров'я та медицина.

Міжнародний фонд Відродження надає періодичну допомогу для розбудови громадянського суспільства зі світськими мотивами. Організація є «живою» та відомою.

Фонд Віктора Пінчука є відомим приватним фондом який реалізовує благодійні проекти в області освіти, науки та культури. Допомогу надає як

періодично, тобто на різного роду заходах таких як конференції, безкоштовні наукові табори, так і регулярно у вигляді стипендій. Мотиви світські.

Дане дослідження проводилося у жовтні-листопаді 2020 року.

Дослідження проводилося в три етапи:

1) підготовчий, який передбачав ознайомлення з попередніми дослідженнями з даної тематики та написання огляду літератури (жовтень 2020 року); формування вибірки для моніторингу та оцінки і розробка інструментарію дослідження (жовтень 2020 року);

2) основний, який мав на меті проведення моніторингу діяльності благодійних організацій (листопад 2020 року);

3) заключний, який включав проведення аналізу отриманих результатів дослідження та розробку висновків і практичних рекомендацій (листопад 2020 року).

Висновки до розділу 2

В Україні діяльність благодійних організацій регламентується декількома законодавчими актами, які в свою чергу визначають загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечують правове регулювання відносин, які забезпечують сприятливі умови для реалізації благодійності у суспільстві. Також закон визначає основні правові, організаційні засади отримання та надання, оформлення та контроль за цільовим використанням гуманітарної допомоги. Основними принципами державної політики є створення правових гарантій для вільного функціонування благодійності; моральна та матеріальна підтримка державою благодійництва через систему податкових пільг; захист прав та інтересів всіх суб'єктів благодійництва. Проте рівень інституціоналізації та розвитку благодійності потребує більшої допомоги та підтримки з боку держави.

Важливим є також правове регулювання моніторингової діяльності в Україні. Моніторинг здійснюється регулярно, це процес зі збору та аналізу інформації для відстеження виконання чи результату того чи іншого проекту чи діяльності. Не менш важливим елементом є оцінка діяльності, мета якої передбачає оптимізувати діяльність програми, перевірити відповідність плану, проаналізувати причини досягнення чи недосягнення мети. Для оцінки ефективності програм, які впроваджуються в життя важливо на початку роботи, під час формування плану з моніторингу та оцінки, чітко визначити індикатори, згідно з якими можна буде оцінити ступінь досягнення цілей.

Моніторинг зазвичай проводиться щорічно або ж щоквартально відповідно до термінів встановлених в плані роботи, а також законодавства в сфері соціальної політики. Постійний моніторинг включає в себе безперервний та регулярний контроль реалізації проекту. Під час моніторингу враховуються також опитування цільової аудиторії (споживачів) того проекту, що впроваджується. Також опитування застосовують, як один з елементів, при здійсненні оцінки проекту, опитують як отримувачів соціальних

послуг так і працівників, які ці послуги надають, також ведеться спостереження за процесом реалізації проекту та вивчення документації.

В Україні стрімко зростає кількість зареєстрованих благодійних організацій (+1100 за 2018 – 2019р.), за даними Держкомстату лише кожна 18 організація є діючою. Тобто більшість організацій існують лише формально. Очевидно, що «живі» благодійні організації вирішують ті завдання з якими не справляється держава, це турбота про малозабезпечених, тварин, соціально неблагополучних громадян, допомога в лікуванні хворих, сприяння вихованню дітей і підлітків, збереження та розвиток культури, захист прав громадян тощо. Деякі благодійні організації, які існують лише «на папері» працюють лише за необхідності, наприклад, як інструмент маніпуляції чи популяризації політичного авторитету або ж підвищення впізнаваності, знову ж таки ситуація з пандемією коронавірусу, часто політики надають допомогу не від себе особисто, а через свої благодійні фонди. Інші працюють лише на одну установу (школу, лікарню, поліклініку) вони фінансуються з державного бюджету, і для того, щоб отримувати додаткове фінансування не з державних коштів та обійти бюрократію створюються благодійні фонди.

Результати досліджень щодо благодійності в Україні показують, що найбільше скупчення благодійних організацій в Києві та в центральній частині країни, найбільше коштів виділяється на охорону здоров'я та соціальний захист населення, що яскраво показує те з чим найбільше не справляється держава. Основну частину фінансування благодійні організації отримують від приватних осіб, третину від міжнародних донорів, і менше від бізнесу. Громадяни стверджують, найбільше подавати милостиню жебракам, дитячим будинкам та батькам важкохворих дітей, проте все ж таки 39% українців вважають, що не мають достатньо грошей, щоб жертвувати їх. Найбільш лояльні до надання допомоги армії. Є три благодійні організації яким українці довіряють найбільше «Міжнародний Комітет Червоного Хреста», «Повернися живим», «Карітас України», що важливо лише одна з них є українською, а не міжнародною.

Також варто звернути увагу на те, що великий бізнес в Україні теж має свої благодійні ініціативи. «Київстар» з Українською біржею благодійності забезпечує дитячі онко- та кардіо- відділення в лікарнях життєвонеобхідним обладнанням. «Vodafone Україна» допомагають дітям з малозабезпечених сімей робити термінові кардіологічні операції. Фундація Дім Рональда Макдональда проводять щорічну акцію «Долонька щастя», збір коштів відбувається для створення сімейних кімнат, щоб діти могли відчувати батьківську підтримку перебуваючи на лікуванні.

В Україні відбувається щорічний конкурс «Благодійна Україна», метою конкурсу є створення соціально орієнтованого благодійництва. Загалом є 17 колективних, 3 індивідуальних та 4 спеціальні номінації.

Був проведений контент-аналіз діяльності в Інтернет-просторі найбільш відомих благодійних організацій. Основними індикаторами були кількість згадок в Інтернеті за останній рік, аналіз власних сайтів та сторінок в соціальних мережах. Також, за результатами, надали оцінку за 4 критеріями: Доступність, результативність, відкритість та зручність. А також здійснили основний моніторинг за індикаторами які наведені в Додатку А. Індикатори моніторингу благодійних організацій.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано теоретико-методологічні засади благодійності в українському суспільстві. Цей феномен привертає увагу істориків, соціологів, психологів, філософів, тому що більшість дослідників визначають благодійність як невід'ємну частину суспільства, а саме є проявом громадянського суспільства, яке в свою чергу має важливе завдання – змусити державу бути ефективною та справедливою. Українські революції показали, що більшість найголовніших державотворчих імпульсів в Україні насправді йшли не від держави до громадянського суспільства, а навпаки. Одним із прикладів – волонтерський та благодійницький рухи. Саме вони допомагали армії у той момент, коли вона була практично демонтована. Станом на сьогодні, найбільш поширеними сферами є здоров'я та все, що з ними пов'язано, а також армія та переселенці тощо. Розуміємо, що такий розподіл зумовлений в першу чергу низьким рівнем медичного забезпечення, а також ситуацією на Сході країни. Саме тому коли держава не в змозі справитися з деякими проблемами в суспільстві на допомогу приходять третій сектор.

Теоретичною основою роботи обрано структурний функціоналізм, оскільки благодійність це не лише соціальний інститут, але й система з парадигмальних позицій. Тобто благодійність ми будемо аналізувати через її функціональні ролі та дії. Як ми визначили, що основними функціями благодійності є соціально-економічна, аксіологічна, компенсаторна, громадська, політична та маркетингова.

2. Феноменом є також те, що це багатостороння співпраця, тобто завжди є той хто надає допомогу, той хто її потребує, власне сама ця допомога (матеріальна чи послуги) і за деяких умов посередники. В Україні благодійність здійснюється із залученням певних суб'єктів, ними є: фонд, як фінансовий інститут, статус юридичної особи; добровольці чи волонтери, які здійснюють роботу на безоплатній основі; особи для яких здійснюють заходи для отримання допомоги, тобто благоотримувачі; і звичайно сама благодійна організація, яка виступає посередником в благодійності.

Благодійність має багато різних значень залежно від мотивів здійснення тієї чи іншої дії, а також має місце певний багаж знань людини, набутий досвід, регіон проживання тощо, тому кожна людина розуміє під благодійністю різні речі. Для уникнення різнобачення в поглядах ми, в цій роботі, під благодійністю розуміємо безкорисливу матеріальну допомога або ж безоплатне надання послуг тим, хто цього потребує. Тобто допомога має бути надана таким чином, щоб не отримувати нічого взамін (навіть не очікуючи можливої зворотної допомоги), можливе задоволення потреби в альтруїзмі чи виконання теологічних заповідей.

3. Окреслено такі види та форми, які законодавство України відносить до благодійності. як меценатство та спонсорство. На нашу думку такі форми благодійництва як спонсорство та меценатство не становлять для нас цінності, оскільки в їх сучасному розумінні вони є швидше маркетинговими інструментами, аніж безкорисливою допомогою, як це передбачає благодійництво в його класичному розумінні. Є певні відмінності в значеннях. Меценатство є досить вибірковою формою благодійності, оскільки здійснюється матеріально забезпеченими людьми і лише в сферах спорту, культури та науки, тобто зі спільного є добровільна та безоплатна допомога, проте благодійність здійснюється для того, щоб зняти соціальне напруження і забезпечити благополуччя, а меценатство здійснюється з метою сприяння розвитку певних видів діяльності. Спонсорство відбувається фізичними та юридичними особами, культурними та політичними діячами, але передбачає популяризацію імені спонсора (людина, компанія, торгова марка тощо), тому це швидше є двосторонній договір про рекламу. Тому у своїй роботі ми не будемо використовували спонсорство та меценатство як благодійність в соціальній сфері. Також варто погодитися з твердженням науковиці М. М. Пешкової, що благодійність в Україні в заявній формі, тобто допомога надається тим, хто про неї попросить, а не тим, хто її більше потребує.

4. Проаналізовано міжнародний досвід здійснення благодійництва, а саме основні моделі діяльності третього сектору в Європі і розуміємо, що

велику роль відіграє те, як держава допомагає, стимулює чи навпаки перешкоджає проводити благодійну діяльність. Очевидно, що Україну ми не можемо віднести до тієї чи іншої моделі, тому що рівень інституціоналізації благодійності є недостатньо розвинений, а також бажає кращого система оподаткування. Тому, ми швидше за все маємо свою особливу модель діяльності некомерційних організацій.

Важливо зазначити, що цікавим є досвід Польщі, оскільки ми є сусідами, а отже можемо переймати деякі моменти. Вважаємо, що Україна можливо перенасичена щоденними зборами коштів волонтерами на благодійність, і як наслідок відбувається певне емоційне вигорання вічно існуючими соціальними проблемами. Можливо варто інституціоналізувати дні, які будуть визначені для волонтерських зборів коштів на вулицях, проте не один раз на рік, а дещо частіше.

5. З'ясовано правові засади моніторингу та оцінки, а також роль держави в можливості здійснювати благодійність. В Україні діяльність благодійних організацій регламентується декількома законодавчими актами, які в свою чергу визначають загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечують правове регулювання відносин, які забезпечують сприятливі умови для реалізації благодійності у суспільстві. Також закон визначає основні правові, організаційні засади отримання та надання, оформлення та контроль за цільовим використанням гуманітарної допомоги. Принципами державної політики є створення правових гарантій для вільного функціонування благодійності; моральна та матеріальна підтримка державою благодійництва через систему податкових пільг; захист прав та інтересів всіх суб'єктів благодійництва. Проте рівень інституціоналізації та розвитку благодійності потребує більшої допомоги та підтримки з боку держави.

Правове регулювання моніторингової діяльності в Україні теж має законодавче підґрунтя. Моніторинг здійснюється регулярно, це процес зі збору та аналізу інформації для відстеження виконання чи результату того чи іншого проекту чи діяльності. Наступний етап це є оцінка діяльності, яка має на меті оптимізацію діяльності програми, перевірку відповідності плану,

аналіз причин досягнення чи недосягнення мети. Для оцінки ефективності програм, які впроваджуються в життя важливо на початку роботи, під час формування плану з моніторингу та оцінки, чітко визначити індикатори, згідно з якими можна буде оцінити ступінь досягнення цілей.

Моніторинг проводиться щорічно або ж щоквартально відповідно до термінів встановлених в плані роботи, а також законодавством в сфері соціальної політики. Постійний моніторинг включає в себе безперервний та регулярний контроль реалізації проекту. Під час моніторингу проводяться опитування цільової аудиторії (споживачів) того проекту, що впроваджується. Також опитування застосовують, як один з елементів, при здійсненні оцінки проекту, опитують як отримувачів соціальних послуг так і працівників, які ці послуги надають, а також виконується спостереження за процесом реалізації проекту та вивчення документації.

Благодійність в Україні потребує більшої допомоги та підтримки держави. Доречним розвитком подій може стати співпраця з популяризації благодійності на рівні державної стратегії. Залишається відкритим питанням про ефективність механізму захисту від шахрайства й інших зловживань у сфері благодійництва. Найпоширенішими способами шахрайства є публічний збір пожертв, збір коштів на благодійність через он-лайн ресурси й переказ коштів на банківські картки. Чинне законодавство не містить належних норм про відповідальність за порушення законодавства у сфері благодійницької діяльності, які б запобігали зловживанню з боку недобросовісних осіб, а поширення випадків шахрайства при зборі благодійних пожертв негативно впливає на рівень довіри громадян до БО та створює перепони до мотивації благодійництва.

6. Соціолого-статистичний аналіз показав, що українська благодійність має чітко визначені територіальні особливості, оскільки мешканці Західного регіону найчастіше допомагають фінансово, тоді як жителі Східних областей швидше надають допомогу майнову, тобто одягом, ліками, їжею тощо. Знову ж таки ми бачимо певні відмінності в індивідуалізмі та колективізмі, тому як

жителі Західної України в першу чергу звертаються по допомогу до друзів, родичів та сусідів, тоді як мешканці Сходу швидше попросять про допомогу благодійні організації. І як не дивно найчастіше українці допомагають важкохворим людям, а також армії та все що з нею пов'язано. Відповідно до цього можна побачити з якими проблемними місцями найбільше не справляється держава.

7. Здійснено аналіз прикладних аспектів дослідження благодійності. В Україні стрімко зростає кількість зареєстрованих благодійних організацій проте за даними Держкомстату лише 5-7% дійсно ведуть свою діяльність. Тобто більшість організацій існують лише формально. Очевидно, що «живі» благодійні організації вирішують ті завдання з якими не справляється держава, це турбота про малозабезпечених, тварин, соціально неблагополучних громадян, допомога в лікуванні хворих, сприяння вихованню дітей і підлітків, збереження та розвиток культури, захист прав громадян тощо. Деякі благодійні організації, які існують лише «на папері» працюють лише періодично, наприклад, під час передвиборчих кампаній чи пандемій. Деякі з них працюють лише на одну установу (школу, лікарню, поліклініку) вони фінансуються з державного бюджету, і для того, щоб отримувати додаткове фінансування не з державних коштів та обійти бюрократію створюються благодійні фонди.

Результати досліджень щодо благодійності в Україні показують, що найбільше скупчення благодійних організацій в Києві та в центральній частині країни, найбільше коштів виділяється на охорону здоров'я та соціальний захист населення, що яскраво показує те з чим найбільше не справляється держава. Основну частину фінансування благодійні організації отримують від приватних осіб, третину від міжнародних донорів, і менше від бізнесу. Громадяни стверджують, найбільше подавати милостиню жебракам, дитячим будинкам та батькам важкохворих дітей, проте все ж таки 39% українців вважають, що не мають достатньо грошей, щоб жертвувати їх. Найбільш лояльні до надання допомоги армії. Є три благодійні організації яким українці довіряють найбільше «Міжнародний Комітет Червоного Хреста», «Повернися

живим», «Карітас України», що важливо лише одна з них є українською, а не міжнародною.

Також варто звернути увагу на те, що великий бізнес в Україні теж має свої благодійні ініціативи. «Київстар» з Українською біржею благодійності забезпечує дитячі онко- та кардіо- відділення в лікарнях життєвонеобхідним обладнанням. «Vodafone Україна» допомагають дітям з малозабезпечених сімей робити термінові кардіологічні операції. Фундація Дім Рональда Макдональда проводять щорічну акцію «Долонька щастя», збір коштів відбувається для створення сімейних кімнат, щоб діти могли відчувати батьківську підтримку перебуваючи на лікуванні.

8. На основі аналізу звіту проекту з моніторингу благодійності в Україні «Благодійність очима українців» запропоновано індикатори моніторингу, з допомогою яких можна визначити чи є благодійна організація «живою», тобто діючою, та такою, що проводить свою діяльність. Визначити чи вона є відомою, приватною, церковною (теологічною). З'ясувати, які мотиви її діяльності знову ж таки вони можуть бути альтруїстичними, політичними, світськими, теологічними, а також визначити, в якій сфері чи сферах вони здійснюють благодійність. Такий моніторинг та оцінка дає змогу більш чітко розуміти як здійснює свою діяльність окрема благодійна організація, і на основі аналізу великої кількості інформації про діяльність фондів з'ясувати, якою ж є благодійність в Україні, що є спільного чи відмінного, зрозуміти характерні особливості діяльності.

9. Запропоновано методологію авторського дослідження. Під час написання роботи було проведено контент-аналіз діяльності в Інтернет-просторі щодо найбільш відомих благодійних організацій. Основними індикаторами були кількість згадок в Інтернеті за останній рік, аналіз власних сайтів та сторінок в соціальних мережах. Також, за результатами, надали моніторинг та оцінку за 4 критеріями: доступність, результативність, відкритість та зручність.

Отже, серед основних проблемних моментів, які наразі перешкоджають розвитку благодійництва є недостатнє сприяння та підтримка держави, низький рівень матеріального забезпечення українців, які можливо і готові жертвувати, але не мають змоги, а також низький рівень довіри українців до благодійності (зокрема через політичні маніпуляції та корупцію), має місце також перенасичення проблемами, які вирішує благодійництво, люди втомилися бачити неспроможність держави справлятися з тими проблемними моментами, які взагалі б не мали виникати, при правильній роботі державної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева О. П., Благотворительное движение: регионы России/ О. П. Алексеева. М., 1995. – 132 с.
2. Благодійність за правилами: принципи, основні засади, практичне застосування / Автори-упорядники: А. Гулевська-Черниш, К. Ржевська, Л. Ярошенко – К.: Абетка благодійності, 2013. – 59 с.
3. Благотворительность и милосердие: сборник научных трудов. Саратов, 199. – 244 с.
4. Благотворительность в России: Социальные и исторические исследования. СПб., 2001. – 828 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2011. – 1836 с.
6. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толковсловообразовательный / Т. Ф. Ефремова. – М. : Русск. яз., 2000. – 547 с.
7. Колосова Н. О. Благодійна діяльність в культурі України в контексті вітчизняних і європейських традицій (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дис. ... канд. істор. наук : 17.00.01 «Історія України» / Н. О. Колосова; Київ. націон. ун-т культури і мистецтв. – К., 2006. – 204 с,
8. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун ; Поппер К. Нормальная наука и опасности, связанные с ней / К. Поппер ; Лакатос И. Ответ на критику / И. Лакатос // Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун ; пер. с англ. И.З. Налетов и др. – М. : АСТ, 2002. – С. 9–10
9. Ломов В. М. 100 великих меценатов и филантропов / В.М. Ломов. — М. : Вече, 2013. — 416 с. — Сер. 100 великих
10. Лоський, Н.О. Умови абсолютного добра. - М .: Политиздат. - 1991. - 368 с.
11. Межсекторные взаимодействия (методология, технологии, правовые нормы, механизмы, примеры). – М., 2001. – 334 с.

12. Некрасов А. Я. Благотворительность / А. Я. Некрасов // Социальная энциклопедия. – М. : МГУ, 2000. – 482 с,
13. Петрова А. В. Благотворительность как социально-ролевое взаимодействие: теория и история процесса: дис. ... канд. социол. наук : 22.00.01 «Теория, методология и история социологии / Алла Васильевна Петрова; Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького. – Екатеринбург, 2003. – 134 с
14. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. І. Пометун, Л. О. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.
15. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад. В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін. за заг. ред. В. І. Воловича. — Київ: Український Центр духовної культури, 1998. — 736 с. — Альтернативна назва: Короткий соціологічний словник. — ISBN 966-7276-23-6
16. Социальная философия : Словарь / Сост. и ред. В.Е. Кемеров. – М. : Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 624 с. 79С
17. Степанова Е. Е. Благотворительность в сфере культуры: организационный и педагогический аспекты. Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата педагогических наук. Санкт-Петербург, 2006
18. Страховський Д. П. К вопросу о христианской благотворительности. – М.: Рамп, 2002. – С. 16. С8
19. Ульгорн Г.О. Христианская благотворительность в древней Церкви / Г. О. Ульгорн. – СПб, 2000. – 140 с.
20. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с,
21. Waller B. Wriston. Technology and Sovereignty // PomnAffairs, Vol. 18. Winter 1995, h.72.
22. Norine McDonald QC. Philanthropy in Europe: A Rich Past, a Promising Future / Norine McDonald QC, Luc Tayart De Vorms., 2008.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

23. Американська корпорація «McDonald's»: [Електронне джерело]. Режим доступу: https://www.mcdonalds.com/ua/uk-ua/social_responsibility/rmhc.html

24. Благодійна організація «Карітас України». [Електронне джерело]. Режим доступу: <http://caritas.ua/>
25. Благодійна організація «Таблеточки». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://tabletochki.org/>
26. Благодійна організація «Товариство Червоного Хреста України». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://redcross.org.ua/>
27. Благодійна організація «Фонд Віктора Пінчука». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://pinchukfund.org/ua/>
28. Благодійна організація «Фонд відродження». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://www.irf.ua/>
29. Благодійна організація «Фонд Ріната Ахметова». [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://akhmetovfoundation.org/>
30. Всеукраїнська щоденна суспільно-політична газета «Сьогодні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukraine.segodnya.ua/ukraine/intervyu-s-kshishtofom-stanovskim-dlya-blagotvoritelnosti-glavnoe-reshat-problemy-na-mestah-nachav-s-togo-chto-ponyatno-i-realno-695185.html>
31. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
32. Громадська активність громадян України: загальнонаціональне дослідження Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва з 19 по 25 грудня 2018 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/gromadska-aktivnist-gromadyan-ukraini>
33. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4-х т. – Т. 1. – М. : Изд-во иностр. и нац. Словарей, 1955. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://biblioclub.ru/?page=dict&dict_id=87 С8
34. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
35. Деякі питання Державної соціальної служби України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-2019-%D0%BF#Text>
36. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного

- управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643) Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=316>
- 37.** Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
- 38.** Закон України «Про волонтерську діяльність». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
- 39.** Закон України «Про гуманітарну допомогу». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
- 40.** Закон України «Про соціальні послуги» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
- 41.** Звіт дослідження «Благодійність в Україні: 2015-2017». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zagoriy.foundation/publications/blagodijnist-v-ukrayini-2015-2017-roki/>
- 42.** Звіт дослідження «Благодійність в Україні: погляд зсередини». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2019/12/zf-brochure.-participation-digital.pdf>
- 43.** Конституція України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/96-вр#Text>
- 44.** Лазанська Т.І. ДОБРОЧИННИСТЬ, благодійництво [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2004. – 688 с.: іл.– Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Dobrochynnist>
- 45.** Національний конкурс «Благодійна Україна»: [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://blagoukraine.org>
- 46.** Пешкова, Н.Н. Анализ эффективности благотворительной деятельности в современном обществе / Н.Н. Пешкова // Вестник ВУиТ. – 2013. – № 1 (12). [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-effektivnosti-blagotvoritelnoy-deyatelnosti-v-sovremennom-obschestve>

47. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
48. Постанова Кабінету міністрів України від 1 червня 2020р. Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>
49. Українська телекомунікаційна компанія «Київстар». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kyivstar.ua/uk/about/responsibility/charity-ubb>
50. Українська телекомунікаційна компанія «Vodafone»: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.vodafone.ua/uk/social-responsibility/dobra-sprava>
51. CAF WORLD GIVING INDEX 2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf...>
52. CAF WORLD GIVING INDEX 2016 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/195...>
53. CAF WORLD GIVING INDEX 2017 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf...>
54. CAF WORLD GIVING INDEX 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf...>

ДОДАТКИ

Індикатори моніторингу благодійних організацій

Категорія	Індикатор	Спосіб моніторингу
Благодійна організація	<ol style="list-style-type: none"> 1. «Жива» (діюча) 2. «Мертва» 3. Відома 4. Невідома 5. Приватна (класична) 6. Церковна 7. Бізнесова 8. Для політичних потреб 9. Для однієї установи (школа, лікарня тощо) 	Аналіз сайту/сторінки в соціальних мережах; Опитування.
Допомога/вид и благодійних практик	<ol style="list-style-type: none"> 1. Матеріальна 2. Нематеріальна (речима) 3. Надання послуг 4. Регулярна 5. Періодична 6. Ситуативна 	Опитування\анкетування
Мотиви	<ol style="list-style-type: none"> 1. Теологічні 2. Світські 3. Альтруїстичні 4. Егоїстичні 	Опитування\анкетування
Звітність про роботу	<ol style="list-style-type: none"> 1. На сайті 2. В соціальних мережах 3. Відсутня 	Аналіз документів
Сфери	<ul style="list-style-type: none"> • Життя та здоров'я; • Медицина; • Армія; • Підтримка переселенців; • Соціальний захист; • Релігія, церква; • Місцевий благоустрій; • Захист тварин; • Освіта, наука; • Спорт і фізична культура; • Захист довкілля, екологія; • Культура та мистецтво; • Права людини; • Розвиток територіальних громад; • Розвиток міжнародної співпраці 	Аналіз документів та сайту/контент аналіз

- Економічний розвиток.

Також на основі цього ж дослідження варто виокремити соціально демографічний портрет українського благодійника. Для цього ми будемо використовувати наступні індикатори.

Категорія	Індикатор
Стать	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чоловіча 2. Жіноча
Вік	<ol style="list-style-type: none"> 1. 18-29 2. 30-39 3. 40-49 4. 50-59 5. 60+
Освіта	<ol style="list-style-type: none"> 1. Початкова, неповна середня 2. Повна загальна 3. Середня спеціальна (професійно-технічна) 4. Вища\неповна вища
Матеріальний стан	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дуже добрий 2. Добрий 3. Середній 4. Поганий 5. Дуже поганий
Регіон	<ol style="list-style-type: none"> 1. Центр 2. Південь 3. Захід 4. Схід
Населений пункт	<ol style="list-style-type: none"> 1. Велике місто 2. Середнє місто 3. Маленьке містечко 4. Село.
Зайнятість	<ol style="list-style-type: none"> 1. Працюючі 2. Безробітні 3. В декретній відпустці 4. Пенсіонер